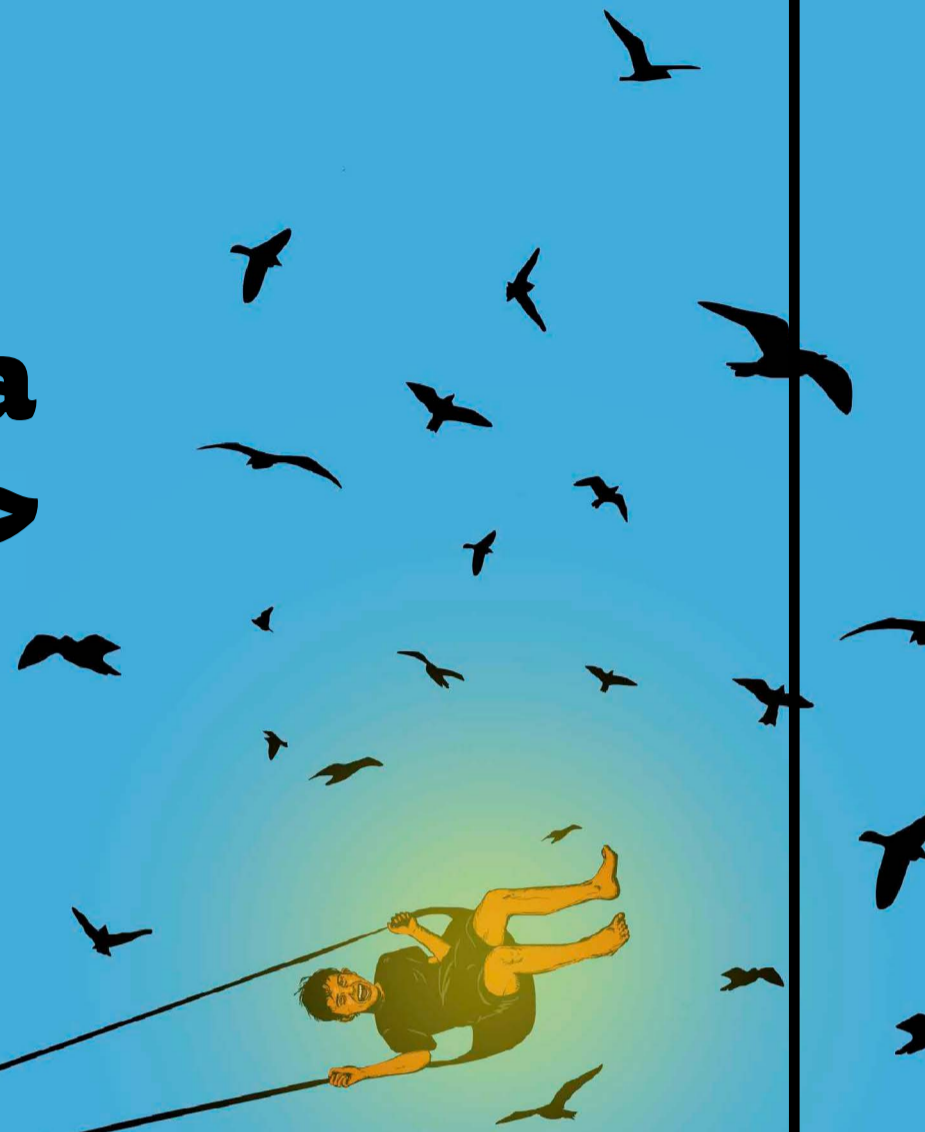

Vodnikova
domačija
Center

GIBANJE ZA PRAVICE
Palestincev

Svobodna Palestina

حرّروا فلسطين

SERIJA DOGODKOV OB OBLETNICI NAKBE

LJUBLJANA 13.-18. MAJ

Svobodna Palestina: danes gradimo nemogoče, da bo jutri mogoč

Svobodna Palestina kot ideja, cilj ali politična stvarnost še nikoli ni bila tako daleč od resničnosti, kot je danes. In prav zato ni bilo še nikoli pomembneje govoriti o svobodi, dostojanstvu in pravičnosti za vse ljudi. Kaj pomeni pravica do samoodločbe in kaj pomeni biti svoboden, da lahko vsi, kot posamezniki in kot člani družb, živimo, soodločamo in sooblikujemo življenja.

Leta 1947 se je začela nakba, ki je zgodovinsko prelomni obseg dosegla leta 1948 z ustanovitvijo države Izrael. Z nakbo, s katastrofo, je bila zagotovljena številčna prevlada na novo naseljenega judovskega prebivalstva na ozemlju, ki je bilo iz historične Palestine odmerjeno za državo Izrael. To etnično čiščenje Palestine svet obeležuje 15. maja.

Svobodna Palestina je edina prihodnost in edina pot proti horizontom sobivanja, pravičnosti in spoštovanja vseh ljudi.

Sedanje izraelsko uničevanje Gaze predstavlja po obsegu hujše hudodelstvo od pobojev, zažigov hiš in prisilnega izganjanja palestinskega prebivalstva od tistega, ki so ga pred 76 leti izvedle judovske milice. Mednarodna skupnost je tedaj zavrnila predlog Indije, Irana in Jugoslavije po konfederacijski ureditvi domovine za Palestinke in Izraelce, Palestince in Izraelke. Ideja dveh držav, ki je odmerjanje meja prepletla z izključujočim etničnim nacionalizmom, je dobila potrditev mednarodnopravnega sistema.

Verjelo se je, da lahko razmejitev najlažje zagotovi mir in varnost. A iz mej rastejo omejenost, predsodki, politike razpihovanja strahu in občutek, da so razlike nepremostljive. Več kot tri četrt stoletja kasneje vidimo, da so zidovi zgolj okrepili okrutnost politik kolonizacije, apartheida in genocidnega uničevanja življenj Drugega.

Kultura in umetnost v svojem bistvu zavračata preračunljivost pragmatičnosti in racionalnih »rešitev«. Gradita mostove čez prepade, razbijata zidove in odpirata obzorja možnega, četudi trenutno nezamisljivega. Tudi to je danes svobodna Palestina.

Svobodna Palestina je edina prihodnost in edina pot proti horizontom sobivanja, pravičnosti in spoštovanja vseh ljudi. V historični Palestini in po vsem svetu.

Moč idej je v tem, da jih ni mogoče umoriti, zbombardirati v prah, zapreti za rešetke ali izgnati drugam. Robotska letala z brezostrelkami jih ne morejo zaznati ali uloviti. Bolj ko se ideje preganjajo, hitreje se širijo, več jih je in močnejše so. To je del človeškega, univerzalnega genskega zapisa, zaradi katerega je kultura razumljiva, prevedljiva in dosegljiva vsem ljudem. Pa naj gre za kulturo arhitekture in gradnje, obdelave zemlje ali pripovedovanja zgodb.

Eden od simbolov palestinskega dostojanstva, upanja in neuklonljivosti je ključ. Ključ do domov, iz katerih so bile družine izgnane, ključ do vasi, ki so bile porušene do tal, a kjer so ponekod ostali mandljevci – radodarna drevesa, ki na začetku potrebujejo skrb, da zrastejo. Palestinska gradnja je uporabljala znanje, ki je zraslo iz spoštovanja do pokrajine, in se je zivala s pregibi dolin in s pobočji z oljkami. V njej ni bilo želje po nadvladi ne nad naravnimi viri ne nad ljudmi. Tudi o zgodbah arhitekture in gradnji sobivanja bodo pripovedovali sogovornice in sogovorniki niza dogodkov Svobodna Palestina. Razstave, predavanja, pogovori, projekcije in predstave, ki se bodo odvile med 13. in 18. majem, želijo izkrciti prostor prav nepodredljivi in neutrudni domišljiji, idejam ter upanju; kljubovanju, ki verjame v človeškost soljudi, v njihove izjemne izkušnje, znanja in sposobnosti, tradicije in nadobudne zamisli, ki lahko preplezajo zidove, spodnesejo delitve in izrišejo skupno prihodnost sočutja, skrbi za soljudi in pravičnosti za vse.●

GIBANJE ZA PRAVICE PALESTINCEV IN VODNIKOVA DOMAČIJA

POBUDA, ORGANIZACIJA, PRODUKCIJA
Vodnikova domačija Center,
Zavod Divja misel, zanj Tina Popovič

SOORGANIZACIJA
Gibanje za pravice Palestincev,
zanj Nada Pretnar

PROGRAMSKI ODBOR
Sašo Puljarevič, Nada Pretnar,
Kristina Božič, Gaja Naja Rojec

ORGANIZACIJA
Sašo Puljarevič, Gaja Naja Rojec

PROGRAMSKI PARTNERJI
AGRFT, Fakulteta za arhitekturo UL, Filozofska
fakulteta UL, Založba Sanje, KUD Transformator,
LUD Literatura, Slovenski center PEN, Slovenska
kinoteka, Založba Sophia in revija Borec, ŠKUC,
Festival angažiranega pisanja ltn., Inštitut 8.
marec, Pisarna Ljubljane, Unescovega mesta
Literature

ČASOPIS UREDIL
Sašo Puljarevič

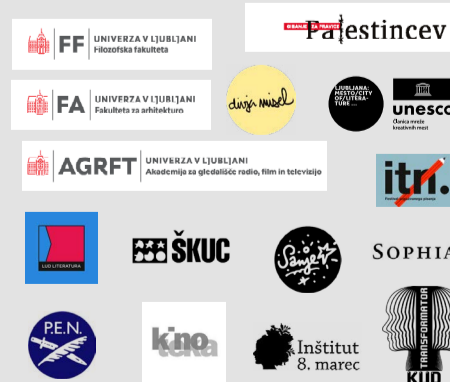
NASLOVNA ILUSTRACIJA
Samira Kentrić

GRAFIČNO OBLIKOVANJE
Alja Herlah

STIKI Z JAVNOSTMI
Maja Rotter

Program Vodnikove domačije sofinancirata
Mestna občina Ljubljana in Javna agencija za
knjigo RS.

www.divjamisel.org

Matematika palestinskega genocida 76 – in arhitektura uničenja: urbicid

ANTOINE E. RAFFOUL | IZ ANGLEŠČINE PREVEDEL ANDREJ PERIC

O palestinski nakbi je nemogoče govoriti, ne da bi govorili o njenih temeljnih vzrokih. Nikoli mavca čez razpoko.

O palestinski arhitekturi je nemogoče govoriti, ne da bi govorili o pokrajini, vasi, oljki in družini.

Vsakdo, ki pozna Palestino, je že slišal za palestinsko nakbo leta 1948. Toda vsakdo ne ve, kaj se je zgodilo in ZAKAJ.

V nasprotju s splošnim prepričanjem do palestinske nakbe ni prišlo leta 1948, temveč sega v november leta 1917, pred 107 leti.

Novembra 1917 se je poslanec britanskega spodnjega doma, častiti Arthur J.

Balfour, rojen natanko 100 let pred nakbo, usedel v svojo pisarno, da bi napisal pismo, ki odtlej nosi njegovo ime: Balfourjeva deklaracija.

Pismo, ki ga je odposlal v imenu vlade Njene visokosti, je bilo naslovljeno na lorda Walterja Rothschilda, sionističnega britanskega bankirja in pripadnika premožne finančne dinastije Rothschild. Pismo je bilo dostavljeno na njegov londonski dom.

To pismo, sestavljeno iz pičlih 67 besed, je mojo deželo Palestino ponujalo sionistom kot »narodni dom za judovsko ljudstvo«.

Z besedami Arthurja Koestlerja, judovskega romanopisca: »En narod je drugemu narodu slovesno obljubil deželo tretjega.« Vendar ta »tretja« dežela (moja Palestina) ni pripadala prvi, marveč je bila pravno še vedno del četrte – Otomanskega cesarstva.

In tako je 67 besed tega pisma zapečatilo usodo moje Palestine.

V času nastanka deklaracije, a 3000 milj vzhodno od Westminsterja, je v Jeruzalem na konju prihajal britanski feldmaršal Edmund Henry Allenby – in tako končal 400-letno otomansko vladavino nad Svetim mestom.

Naslednje leto, 1918, se je končala prva svetovna vojna. Otomansko cesarstvo se je sesulo. Palestino je terjal Britanski imperij.

Leta 1919 je staroselsko semitsko ljudstvo štelo 750 000 ljudi, med katerimi je bilo 84 000 (11 % vsega življa) Judov, pretežno priseljencev v Palestino.

Leta 1922 je Svet društva narodov (predhodnik današnjih Združenih narodov) odobril britanski mandat za Palestino.

V členu 22(1) tega pakta je bilo določeno, da bo vsem mandatom vladalo načelo, »da je blaginja in razvoj takih ljudstev del sve-tega skrbništva civilizacij«.

V členu 22(4) je bilo določeno, da so nekatere skupnosti »dosegle stanje razvoja, ko je mogoče začasno priznati njihov obstoj kot samostojne nacije«. Take skupnosti so pos-

tale znane kot »mandati razreda A«, med njimi tudi Palestina.

Vendar je Britanija v ta pakt po vprašljivi poti vključila Balfourjevo deklaracijo, nezakoniti akt znotraj mednarodnega prava – tema, ki si zasluži dodaten članek.

Leta 1930, pri 82 letih, je Lord Balfour, ironično, umrl, še preden so se njegove sanje izpolnile.

V letih 1936–1939 je izbruhnil palestinski upor (pravzaprav prva palestinska intifada) proti britanski nadvladi, ki je omogočala judovsko priseljevanje v Palestino. Britanci so srdito udarili nazaj.

Ubityh je bilo 5000 staroselskih semitskih Palestinec, 15 000 ranjenih in 5500 zaprtih. Zgodil se je pokol.

1947: Judov, ki jih je leta 1919 bilo 84 000, je bilo zdaj 600 000 – povečini zaradi nezakonitega priseljevanja in nezakonite sionistične infiltracije iz Evrope. Staroselskih semitskih Palestinec je bilo 1,4 milijona in sleherni je izviral iz same Palestine.

To pismo, sestavljeno iz pičlih 67 besed, je mojo deželo Palestino ponujalo sionistom kot »narodni dom za judovsko ljudstvo«.

1947: Odstopil je britanski pooblaščenec, zdaj star, utrujen in ranjen, krhki mandat pa predal v upravo Združenih narodov. Združeni narodi so obstajali šele dve leti, ustanovljeni leta 1945 v San Franciscu, ZDA.

Umazana palestinska žogica je pristala na njihovem dvorišču.

In tako se je 29. novembra 1947 Generalna skupščina OZN odločila za preprosto rešitev: sprejela je Resolucijo 181, znano kot Načrt OZN o delitvi Palestine, in jo brez posvetovanja stlačila po grlih 1,5 milijona staroselskih semitskih Palestinec.

Ker se niso posvetovali s staroselskim palestinskim ljudstvom, so Združeni narodi kršili načelo pravice do samoodločbe – člen 1(2) lastne Ustanovne listine.

Poimensko glasovanje, večinoma članic OZN, ki niso imele nobenega opravka s Palestino, je bilo naslednje: 33 za delitev dežele, 13 proti in 10 vzdržanih (med njimi Britanski imperij).

Da bi bil položaj še slabši, je OZN Palestino razdelil na dva neenakomerna dela: manjših 44 % Palestine je dodelila staroselskim semitskim Palestinecem, večjih 56 % pa judom, ki so bili povečini nezakoniti priseljenci iz tujine.

Sveto mesto Jeruzalem je bilo razglašeno za »corpus separatum«, območje pod posebnim mednarodnim režimom pod izključno upravo OZN.

Sionisti so se veselili, Palestinci protestirali ... A neuspešno. Posledično sta sionistični podtalni teroristični tolpi Irgun in Hagana podivjali in začeli preganjati Palestinec, uničevati njihove vasi in se polaščati kar največ njihove zemlje.

Leta 1948 se je britanski mandat iztekal, Britanski imperij je bil vse bolj betežen in je krvavel od terorističnih dejanj sionističnih tolp, ki se kar niso mogle načakati, da Britanci odidejo.

Maja 1948, na zadnji mesec mandata, je mandatni Palestini vladalo 13 britanskih visokih komisarjev, ki pa jim je ni uspelo pripeljati do neodvisnosti. Osramočeni so se pobrali domov.

Judovske podtalne tolpe, ki so izkoristile trenutni politični vakuum, so nadaljevale svoje krvave vojaške akcije in tako do maja 1948, 30 let po Balfourju, iz njihove dežele pregnale 700 000 staroselskih Palestinec in uničile 550 njihovih vasi in mest, medtem ko je svet to nemo opazoval.

Z družino sem bil 8. aprila 1948 pregnan iz svojega doma v Hajfi, dan zatem pa so sionistične tolpe v Deyr Yasinu izvedle strašen pokol, enega mnogih dokumentiranih pokolov v Palestini tistega leta.

Na predvečer sabata 14. maja 1948 je bila na ruševinah in pogorišču zgodovinske dežele Palestine enostransko razglašena država »Izrael«, medtem ko je svet nemo opazoval. Razglasitev je potekala v Muzeju v Tel Avivu na Rothschildovi ulici, kjer se je 37 sionističnih voditeljev z vsega sveta zbralo in podpisalo deklaracijo o neodvisnosti države brez začrtanih meja, brez ustave in brez legitimnosti. In tako ostaja do danes.

Izmed 37 sionistov, zbranih v muzeju, je najstarejši imel 82 let. Najmlajši pa še ne 30. Izmed 37 zbranih sionistov so trije postali predsedniki vlade, en predsednik in 14 ministrov.

Izmed 37 zbranih sionistov jih je bilo 13 rojenih v Rusiji, 11 na Poljskem, dva v Romuniji, dva v Nemčiji, dva v Litvi, po eden pa v Avstriji, na Madžarskem, na Danskem in v Jemnu.

Samo en se je rodil v Palestini, vendar je imela njegova družina kolonialno maroško ozadje.

Na drugi strani pa je bilo 1,5 milijona staroselskih semitskih Palestinec rojenih v zgodovinski deželi Palestini.

Sionistične vojaške akcije so se nadaljevale s tolpami, ki so se zdaj reformirane imenovale Izraelske oborožene sile (IDF).

Proti koncu leta 1949 so sovražnosti ponehale, podpisani so bili sporazumi o premirju in zarisane razmejitvene črte. Ki ostajajo do DANES!

Zasedenih je bilo 77 % zgodovinske Palestine, njena dediščina je bila uničena, od njenih kulturnih spomenikov so ostale ruševine.

Vse do danes, 76 let po vzpostavitvi »Izraela« in 106 let po Balfourjevi deklaraciji, palestinsko ljudstvo še naprej zavrača delitev svoje dežele in izjavlja, da je po mednarodnem pravu in skladno z resolucijami OZN pridobitev ozemlja z vojaškimi sredstvi nezakonita, nična in neveljavna.

Vse do danes se etnično čiščenje Palestine nadaljuje in se je zdaj pretvorilo v genocid in urbicid. ●

ANTOINE E. RAFFOUL je član Kraljevega inštituta britanskih arhitektov (RIBA), Mednarodnega sveta za spomenike in spomeniška območja (ICOMOS) in Mednarodnega znanstvenega odbora za kulturno krajino (CIAV).

Revija Literatura

V majski številki revije *Literatura* smo pripravili izbor sodobne palestinske poezije, ki tako ali drugače reflektira trenutno dogajanje. V izbor so vključeni Noor Hindi, Remi Kanazi, Basman Aldiravi, Olivia Elias, Gasan Zaktan, Fady Joudah, Mohamed Abdul Munem, Mosab Abu Toha, Naomi Shihab Nye in Rifat Alarir. Pesmi so prevedle Katja Zakrajšek, Veronika Dintinjana, Zarja Vršič in Kristina Božič.

Izbor in prevod je omogočila pisarna Ljubljane, Unescovega mesta literature.

Knjigarna Palestina v besedah

V času serije dogodkov Svobodna Palestina bo na Vodnikovi domačiji Center obratovala začasna knjigarna z naborem palestinske literature. Na voljo bo okoli 40 naslovov s področja družboslovja in leposlovja.

Odpor z literaturo

UREDNIŠTVO ZALOŽBE /*CF.

»Precej mi je jasno, da moram, kolikor želim imeti od tega popotovanja kakšno korist in pravilno doumeti z njim povezane zanimivosti, poglobljeno in vestno odmisлити ogromno stvari, ki sem se jih navzel glede Palestine. Vzpostaviti moram ustroj pomanjšave. Kot svoje grozdje, ki so ga vohuni prinesli iz obljubljenе dežele, vse v Palestini dojemam v prevelikem obsegu. Nekatere moje predstave so bile precej nebrzdane. Beseda Palestina mi je vselej nekako priklicala deželo, veliko kot Združene države. Ne vem, zakaj, ampak tako je bilo. Verjetno zato, ker si nisem mogel zamisliti, da bi imela tako majhna dežela tolikšno zgodovino.« (Mark Twain, *Nedolžneži v tujini*, odlomek prev. Andrej Peric)

P4P – *Publishers for Palestine* je mednarodna solidarnostna iniciativa, ki je nastala novembra 2023 in se ji je do danes pridružilo več kot 450 založb z vsega sveta. Namen pobude je jasen: javna podpora palestinskemu ljudstvu v boju za njihove pravice in samostojno državo Palestino, javna obsodba nezaslišano brutalnih napadov izraelske vojske na palestinska ozemlja in civilno prebivalstvo, ki že od oktobra 2023 ne ponehajo, javna obsodba izraelskih genocidnih politik, ki trajajo že od nakbe leta 1948, ter ozaveščanje bralcev o zgodovini izraelsko-palestinskih odnosov. Založbe, ki smo podprle iniciativo P4P, to počnemo na načine in s sredstvi, ki jih imamo na voljo: s knjigami, literarnimi prireditvami, predavanji, pogovori z bralci.

Na mednarodni dan solidarnosti s palestinskim ljudstvom, 29. novembra 2023, je združenje P4P pripravilo akcijo *Read Palestine Week*. Med 29. novembrom in 5. decembrom 2023 smo založbe na spletni strani publishersforpalestine.org brezplačno ponudile v branje knjige palestinskih avtoric in avtorjev, literaturo palestinske diaspore in druge knjige o Palestini. V spletni knjižnici smo (z)brali poezijo, prozo, strokovno in dokumentarno literaturo ter periodične publikacije o palestinski kulturi, zgodovini, politiki in družbi, umetnosti, kulinariki ... Na družbenih omrežjih smo objavljali vsebine iz svojih najljubših palestinskih knjig. Takšno spoznavanje Palestine in uče-

nje o njej skozi branje je bil naš akt solidarnosti s palestinskim ljudstvom. V arabščini, angleščini, francoščini, španščini, katalonščini, poljščini, malajščini, grščini, slovenščini ...

Ali res želimo vojno ustaviti z branjem knjig, daleč stran od izraelskih ostrostrelcev in bombnih napadov na Gazo? Je naše opozarjanje na neznosno trpljenje palestinskega ljudstva premalo? Smo naivni? Morda celo žaljivi?

Naši partnerji so pripravili odmeven pogovor Sima Kerna z Rashidom Khalidijem, avtorjem knjižne uspešnice *The Hundred Years' War on Palestine: A History of Settler Colonialism and Resistance, 1917–2017* (Stoletna vojna proti Palestini: zgodovina naseljskega kolonializma in odpora, 1917–2017). Dogodek je ponudil odličен vpogled v zgodovino izraelsko-palestinskega konflikta, odgovoril je na vprašanje, zakaj je Gaza že dolgo vrsto let največje koncentracijsko taborišče na svetu, in razgrnil izhodišča za mednarodno obsodbo aktualne genocidne vojne. V mnogih državah so se vrstili številni dogodki, na katerih s(m)o bralci spoznavali palestinske avtorje, pisatelje, intelektualce in tudi povsem običajne ljudi. V samo dveh mesecih je iniciativa P4P sprožila vrsto literarnih in bralnih pobud po vsem svetu in pridobila več kot trinajst tisoč sledilcev na družbenih omrežjih. Bralno ljudstvo z vseh koncev sveta je podprlo palestinsko ljudstvo.

A kakšen je dejanski učinek iniciative *#PublishersForPalestine*? Kaj smo pravzaprav dosegli, tudi ob sorodnih pobudah, kot sta *#MusiciansForPalestine* in *#VisualArtsForPalestine*? Ali res želimo vojno ustaviti z branjem knjig, daleč stran od izraelskih ostrostrelcev in bombnih napadov na Gazo? Je naše opozarjanje na neznosno trpljenje palestinskega ljudstva premalo? Smo naivni? Morda celo žaljivi?

Naša skupna *Izjava solidarnosti s Palestino* z dne 3. novembra 2023 na to grozljivo resničnost odgovarja z večnimi aksiomi družbenega odpora: svoboda izražanja in moč pisane besede sta orožji v boju ter naš upor zoper molk preštevilnih zahodnih medijev zaradi očitnega genocidnega ravnanja izraelskih oblasti, ki si prizadevajo za dokončno rešitev, za izgon in izbris palestinskega ljudstva iz Palestine. Povezati želimo »telesa in glasove, ki se spet zbirajo, pišejo, govorijo, pojejo, se borijo proti neresnicam ter gradijo skupnost in solidarnost na družbenih omrežjih in na ulicah, povsod po svetu«, sporoča *Izjava P4P*. Boriti se je treba ne samo za človeška telesa, temveč tudi za diskurz in resnico. Boriti se je treba za znanje, vednost in novo zgodbo o Palestini. Tako kot v uvodnem citatu pravi Mark Twain, se moramo pozorno in zavestno »odnaučiti« velike stvari, ki jih vemo o Palestini. Učiti se je treba na novo. Palestino je treba prehoditi na novo. Kajti, kot pravi slavni pisatelj in borec za človekove pravice Raja Shehadeh, Palestino so si popotniki »kar naprej na novo izmišljali, in to je imelo pogubne posledice za njene prebivalce. Tako za kartografe, ki so risali zemljevide, kakor za popotnike, ki so v številnih potopisih opisovali pokrajino, niso bili pomembni ne zemlja ne njeni resnični prebivalci, temveč opazovalčevo ali bralčevo versko ali politično prepričanje. [...] Prekletstvo Palestine je morda, da je v središču zgodovinske in biblijske imaginacije. Pokrajina je zato izklesana tako, da se prilega mračnim dogodkom, ki so se v njej zgodili«. Palestina je imaginarij in naše travmatično realno. »Spopad zahodnega sveta s Palestino je morda najdaljša drama v zgodovini,« zapiše Shehadeh v knjigi *Palestinski sprehodi* (prev. Zoja Skušek, Založba /*cf., 2012), fi-

lozofinja Dorotea Pospihalj pa v svojem (še) neobjavljenemu članku k temu dodaja, da je najbolj gledani objekt sedanosti »sublimni objekt genocida«. Palestina je pokrajina, ki izginja pred očmi celega sveta.

#PublishersForPalestine nismo edini literarni uporniki. Omeniti je treba vsaj še stavko mednarodnih delavcev v kulturi »Strike Germany«, ki se ji je pridružil tudi slovenski pisatelj Gašper Kralj in se javno odpovedal svojim literarnim nastopom na nedavnem leipziškem knjižnem sejmu. V svojem pismu je to gesto pojasnil takole: »Cenzura je vojna, le da poteka z drugimi sredstvi, in spopad se je iz [danes] največjega množičnega grobišča na planetu, kjer izraelski vojaški stroj ob sanjskih dobičkih proizvajalcev orožja [...] nadaljuje etnično čiščenje palestinskega prebivalstva, razširil na sfero kulture. Ponekod je brutalna. Ponekod manj očitna. Mislim pa, da moramo prekarci na področju kulture sodelovanja z domačimi in mednarodnimi kulturnimi institucijami presojati v tem kontekstu.«

Sklenemo lahko, da so mednarodne akcije *#PublishersForPalestine* in številne podobne iniciative dobesedno »odpor z literaturo«: tako kot je bil Gasan Kanafani (pisatelj in aktivist Ljudske fronte za osvoboditev Palestine) zagovornik koncepta »odporniške literature«, podobno kot je bil Jean-Cavaillès (filozof in matematik, ki je sodeloval v francoskem odporiškem gibanju) po besedah Georges-a Canguilhema »odpornik po logiki«. Odpornike z literaturo in odporneke po logiki družijo enak imperativ: odpor ne izhaja iz etičnega diskurza, temveč iz samega koncepta, iz logosa – v situaciji, ki smo ji priča, je odpor edina logična stvar. ●

Izginjanje podob mojega otroštva

SUAD AMIRY | IZ ANGLEŠČINE PREVEDEL ANDREJ PERIC

Po čistem naključju so mi oči obstale na naslovu palestinskega časopisa *Al-ayyam*. Najbrž so pogled pritegnile rdeča barva in velike črke. Bilo je 7. decembra 2020, torej več let po moji odločitvi, da neham brati *Al-ayyam* ali katerikoli drugi palestinski časopis. Štiri ali pet let pred tem sem vzela, kar sem mislila, da je časopis tistega dne, ga prebrala od začetka do konca, nato pa ugotovila, da je od prejšnjega tedna. Človek bi sklepal, da se v Palestini bolj malo dogaja ali pa se vsak dan dogajajo eni in isti dogodki. Če na poljubni dan vzameš v roke enega treh palestinskih časopisov, lahko prebereš naslednje: izraelske vlade so zasegle na deset tisoče dunumov zemlje (en dunum znaša slabih 1000 m²) ene od palestinskih vasi, da bi zgradile novo judovsko naselje ali razširile kategera od obstoječih; neki palestinski najstnik je bil ubit, deset pa jih je bilo ranjenih med demonstracijami za ustavev gradnje ločitenega zidu na svojih zemljiščih; izraelska

vojska je obkolila neko palestinsko vas, uvedla policijsko uro, preiskala domove in aretirala na desetine njenih prebivalcev; izraelski vojaki so na eni od nadzornih točk usmrtili mlajšega moškega (ali mlajšo žensko), ker naj bi skušal(a) zabosti izraelskega vojaka; judovski naseljenci so izruvali in požgali na stotine oljk, ki so bile del neke palestinske vasi; izraelske sile so porušile tri hiše v arabskem Vzhodnem Jeruzalemu, njihove lastnike pa prisilile, da plačajo stroške rušenja. Čez noč so se spremenili ime te vasi, ime in starost ustreljene osebe, površina zaseženega zemljišča ter število izruvanih in požganih oljk. In to človeka nujno potre, omrtviči ali otopi.

Toda 7. decembra 2020 je v naslovu z rdečimi črkami pisalo: »Okupacija je na ozemlju letališča Qalandia odobrila gradnjo 900 novih stanovanjskih enot,« kar me je globoko pretreslo. Pravzaprav spravilo v jok. Čeprav se je zaseg palestinskih ozemelj za-

čel že leta 1887 in nikoli prenehal, je lokacija zasežene zemlje pri meni obudila otroške spomine, ki so mi bili vedno ljubi.

Jeruzalemsko letališče (60. leta)

Za nas otroke ni bilo večjega zanosa od sedenja na zadnjem sedežu očetovega avtomobila, medtem ko smo čakali, da na je-ruzalemskem letališču, bolj znanem kot Qalandia, pristane letalo iz Bejruta, Damska ali Bagdada. Niže ko je letelo nad našimi glavami oziroma nad streho očetovega avtomobila, bolj smo bili vznemirjeni. V tistih časih, na začetku 60. let, je bila Qalandia majhno letališče na poti med Jeruzalemom in Ramalo. In ker je letališka steza sekala glavno cesto, so štirje policisti upravljali dve zapornici, s čimer so povzročali prometne zastoje v obeh smereh vožnje. V nasprotju s staršema, ki sta se pritoževala nad zamudo, še posebej oče, sva bila z bratom Aymanom navdušena, da lahko opazujeva, kako letalo pristaja. Glavo in pol trupa sva tiščala iz zadnjih oken ter vzkliknili in zaploskala, ko se je letalo dotaknilo tal. Zaznavala sva vonj po zažgani gumi, ko so kolesa zadela ob pristajalno stezo. Rezko cviljenje zavor so delno preglasili vzkliki drugih navdušenih otrok, natrpanih v avtomobilih okoli nas, delno pa vzkliki fantov in deklet, ki so se na prizorišče spustili z bližnjega begunskega taborišča Qalandia. Navdušeni so vijugali med avtomobili, da bi prišli do žičnate ograje, ki jih je ločevala od pristajalne steze. Najdrznejši med njimi so se kot opice povzpeli po ograji, da bi imeli boljši razgled na uročljivi prizor. Očarana nad pristankom letala sva z bratom žalostna opazila, da sta se zapornici dvignili in avtomobilom znova omogočili, da se zapeljejo po cesti med Jeruzalemom in Ramalo, do prihoda naslednjega letala. Še vedno se spominjam, kako sva z bratom prosila očeta, naj povpraša, kdaj bo prispelo naslednje letalo, da bi lahko spremljala še en spektakel.

Še vedno se spominjam, kako sva z bratom prosila očeta, naj povpraša, kdaj bo prispelo naslednje letalo, da bi lahko spremljala še en spektakel.

»A sta zmešana?! Preden bo pristalo naslednje letalo, bomo mi že doma v Amanu. Vama pa obljubim, da se čez kak mesec spet vrnemo, ob naslednji polni luni.«

Čprav je en mesec pomenil preveč čakanja, sva bila prepričana, da bo oče obljubo izpolnil. Kajti očetu oziroma v tem primeru mami lahko samo vojna ali potres preprečita, da bi videla vsakomesečni prihod polne lune v hotelu Lido ob Črnem morju. Večino 90-minutne vožnje nazaj v Aman sta brat in oče razpravljala in se prerekala o suhoparnih podrobnostih, kot so vrste oziroma modeli letal, ki pristajajo na letališču Qalandia. Oče je menil, da gre za nove modele boeinga 727, brat, ki je bil dobro seznanjen z vsemi letalskimi modeli, pa je vztrajal, da gre za zgodnejše modele: »Ne, oče, glede na majhnost Qalandie in kratkost letov iz Damaska in Bejruta so to zagotovo peplerski DC-4 ali pa štirimotorni reaktivni boeingi 707 iz leta 1958. To letalo je bilo posebej skonstruirano za take razmere,« je brat odvrnil s popolno samozavestjo strokovnjaka.

Meni pa se ni niti sanjalo, o čem govorita! Zame je bilo letalo (in še vedno je tako) pač

letalo. Vsa so bila videti podobno. Teško sem dojela, kako se lahko tako težki predmeti obdržijo tam zgoraj. Najbolj me je skrbelo, kako jim lahko potniki zaupajo svoja življenja! Vse to je bilo zame nepojmljivo. Čeprav je bil od mene starejši samo dve leti, je Ayman že od mladih nog kazal globoko zanimanje za vse, kar leti po zraku. Medtem ko sta z očetom razpravljala o najmanjših podrobnostih vesoljskih plovil, ki so prevažala ruskega astronavta Jurija Gagarina in psičko Lajko, sem se sama zgolj bala, na čigavo glavo utegneta pasti Gagarin in uboga Lajka.

Od brata Aymana sem izvedela, da lahko tudi dekleta postanejo pilotke. Aja? Sem vprašala z medlim zanimanjem.

»Seveda, Susu *habibt*, postaneš lahko prva arabska Amelia Earhart.«

»Kdo je pa to?« nisem zmogla niti ponoviti njenega težkega imena.

»Daj, no, Susu, to bi pa že morala vedeti! Amelia Earhart je najbolj znana letalka na svetu. Ali nisi slišala za ameriško pilotko, ki je sama preletela Atlantik?«

»Ne, nisem.«

Ko je ugotovil, kako nevedna sem, se je brat začel širokoustiti.

»No, saj ... Ona je pomagala ustanoviti *Ninety-Nines*, mednarodno organizacijo pilotk, ki nadobudnim letalkam podeljuje štipendije. Kdove? Mogoče lahko od njih nekoč dobiš štipendijo in postaneš pilotka.«

»Ampak kako bi lahko jaz bila pilotka, ko pa me je še na naš previsni balkon strah stopiti?«

»Nič zato, ti bom jaz pomagal premagati strah pred višino,« je rekel z nesramnim nasmeškom.

Vse v zvezi z zgodbo te pilotke je bilo lepo in obetavno, dokler nisem nekega dne slišala, kako se brat in oče prerekata, na katerem letališču naj bi Amelia Earhart enkrat poleti pristala v Palestini. Oče je menil, da zagotovo na letališču Qalandia, Ayman pa je vztrajal, da na letališču Il-Lyd. Iz te žgoče razprave sem izvedela, da je 2. julija 1937, proti koncu svojega poleta okoli sveta, Amelia Earhart izginila nad Tihim oceanom. Čeprav me je njena smrt užalostila, me je ujezilo, da je brat pred menoj ves čas skrival tako pomemben podatek o njeni tragični smrti.

»Ali zato želiš, da postanem pilotka?« sem zavpila nanj, medtem ko se je zvijal od smeha. Tragična utopitev Amelie Earhart mi je razkrila nekaj, česar sem se zavedala, a nikoli priznala: Nikoli ne bom postala pilotka, pa tudi če bo to edino delo, ki bo na svetu preostalo.

Leta 1981, kakšnih 20 let po mojih prigodah na letališču Qalandia, sem se priselila in pozneje poročila v zasedeno mesto Ramala. Po golem naključju sem izvedela, da čedni možakar, ki je poleti 1937 na letališki stezi čakal na prihod Amelie Earhart, ni bil nihče drug kot moj bodoči tast Edmond Tamari. Obleden v belkasto laneno obleko, v roki pa sveže natrgan šopek rož, ki so z njim vred venele, ko je čakal zaman. Takrat je moj tast živel v Jaffi in delal v podjetju Socony-Vacuum Corp (danes znanem kot Mobil), ki je letališče Il-Lyd oskrbovalo z reaktivnim gorivom. Ker je bil Tamari zanesljiv višji uslužbenec, so mu zaupali nalogo, da izreče dobrodošlico pilotki, ki naj bi v Palestini opravila postanek na svoji poti.

Kot moja brat in oče, ki sta se prerekala glede kje in kdaj, sta se moj mož Salim in njegov oče prerekala, ali je bila pilotka, ki jo je čakal, a nikoli ni prispela, dejansko Amelia Earhart.

Izginule podobe mojega otroštva

Ramala, september 2018

Bila sem na poti iz Ramale na amansko letališče, kjer me je čakal let. Z zadnjega sedeža taksija sem gledala mrzlični prome-

tni zastoj, v katerem sem obtičala. Zaradi zamud na štirih postajah moje 120-kilometrske poti me je čedalje bolj skrbelo, da bom let zamudila. Voznik Hani je poznal vsakodnevno zmedo na cesti med Ramalo in Jeruzalemom, zato je večino poti med Ramalo in nadzorno točko Qalandia vijugal po blodnjaku tamkajšnjega begunskega taborišča. Naposled pa mu ni preostalo drugega, kakor da se vključi v mrzlično glavno cesto, kilometer ali dva od nadzorne točke Qalandia.

V nasprotju s prometnim zastojem mojega otroštva tokratnega ni povzročil vznemirljiv pristonek kakega letala niti ga niso urejali štirje živahni policisti. Tokratno kolobocijo je povzročila izraelska gradnja nadzorne točke Qalandia, ki so jo pustili brez upravljanja. Namenoma so pustili, da se obupani taksisti znajdejo, kakor vejo in znajo, da se prerivajo in tiščijo. Položaj se je seveda poslabšal vsakič, ko je kak »iznajdljivi« voznik prehitel kak avto ali se urno vrnil med promet. Grozljivo poslopje nadzorne točke Qalandia in okoliški nadhodi za pešce so spominjali na slabo zasnovan mednarodni mejni prehod med dvema državama. Z gradnjo nadzorne točke Qalandia (neposredno nasproti letališču Qalandia) naj bi Jeruzalem odrezali od preostanka Zasedenih ozemelj. Tako bi onemogočili dostop do njega štirim milijonom Palestincem, ki živijo na Zahodnem bregu in v Gazi, tako kristjanom kot muslimanom. Zataknila sem se med osem metrov visokim ločitvenim zidom na eni strani in deponijo begunskega taborišča Qalandia na drugi, brez upanja, brez vidnih fizičnih ali političnih obzorij. Nisem si mogla pomagati, da vznemirljivosti, ki sem jo občutila kot otrok, ne bi primerjala z žalostjo in obupanostjo, ki ju občutim danes.

Z zadnjega sedeža avtomobila so mi oči potovale po sledovih gum na letališki stezi vse do zapuščenega in propadajočega glavnega poslopja nekdanje elegantne stavbe živahnega letališča Qalandia. Ob otroških spominih sem zavzdihnila. Kot z mnogimi drugimi otroškimi podobami Palestine izpred leta 1967 se je marsikaj dogodilo tudi z letališčema, o katerih sta se prerekala možka iz moje družine: letališče Qalandia so zavzeli takoj po vojni leta 1967, letališče Il-Lyd pa so judovske milice zavzele že julija 1948 in ga preimenovali v Letališče Bena Guriona. In tako sta obe palestinski letališči postali nedosegljivi štirim milijonom Palestincev z Zahodnega brega in Gaze.

Tik preden je padel v globoko nekajletno komo, je pokojni izraelski predsednik vlade Ariel Sharon leta 2000 izjavil: »Noben Palestinec, živeč v 'Judeji ali Samariji' [tj. na Zahodnem bregu], ne sme leteti z Letališča Bena Guriona ali na njem pristati.« Enako je veljalo za letališče Qalandia, ki so ga najprej spremenili v izraelsko vojaško letališče, nato pa opustili. In ko že omenjam tudi dva milijona prebivalcev Gaze, moram še dodati: ne le da jih je Izrael prikrajšal za uporabo letališč v Qalandii, Il-Lydu in Amanu, marveč je istega leta Ariel Sharon novo zgrajeno letališče v Gazi bombardiral in ga zravnal z zemljo. Posledično pa Gazo prikrajšal za uporabo

njenega letališča kot že v primeru njenega pristanišča.

Moje virtualno popotovanje med preteklostjo in sedanostjo se je zaključilo, ko smo prispeli do počivališča v Jerihu, tj. palestinske kontrole potnih listov, čemur sta sledili druga vožnja z avtobusom do izraelske kontrole potnih listov pri mostu Allenby in tretja vožnja do jordanske kontrole potnih listov pri mostu kralja Huseina. Svojemu vozniku Haniju sem se zahvalila za razburkano prvo uro vožnje, mu plačala in nadaljevala k drugi, tretji in četrti postaji Križevega pota (Via Dolorosa).

Nisem si mogla pomagati, da vznemirljivosti, ki sem jo občutila kot otrok, ne bi primerjala z žalostjo in obupanostjo, ki ju občutim danes.

Ko sem sedela na avtobusu in čakala, da nas s palestinske strani zapelje k mostu Allenby pod izraelskim nadzorom, sem se spraševala, zakaj zaboga moram jaz in še tisoče drugih Palestincev prepotovati 120 kilometrov med Ramalo in amanskim letališčem in tako na cesti preživeti pet ur, pri tem pa plačati skoraj 500 dolarjev na osebo (poleg letalske vozovnice), da pridemo na mednarodno letališče v Amanu, ko pa bi se lahko vozili vsega sedem kilometrov in sedli na letalo na letališču Qalandia. Ali pa se vozili 35 kilometrov, kolikor je moja hiša v Ramali oddaljena od letališča Il-Lyd.

Če nič v naših življenjih pod izraelsko zasedbo nima smisla, zakaj bi tole imelo?! ●

SUAD AMIRY je palestinska pisateljica, arhitektka in družbena aktivistka. Leta 1991 je ustanovila center za ohranjanje arhitekture *Riwaq*. Med letoma 1991 in 1993 je bila članica mirovne delegacije v Washingtonu.

Ponedeljek, 13. 5.

– 17:00 | FAKULTETA ZA ARHITEKTURO
OTVORITEV RAZSTAVE S PREDAVANJEM IN DEBATO

Predavanje Palestinska arhitektura: od svetovne dediščine do urbicida in fotografska razstava Od gradu do zidu: pogled na arhitekturo v Palestini
Predavatelj **Antoine Raffoul**, palestinski arhitekt, ki živi v Italiji, bo na predavanju z naslovom *Palestinska arhitektura: od svetovne dediščine do urbicida* predstavil človeško zmožnost uničevanja urbanega okolja in orisal možnosti rekonstrukcije izgubljenega. Predavanju bo sledil pogovor z gostom, ki ga bo v angleščini vodil **dr. Miloš Kosec**. S predavanjem se bo otvorila trodelna fotografska razstava, ki prikazuje arhitekturo izbrisa (primer vasi Lifta), arhitekturo okupacije in arhitekturo ohranjanja (projekt Riwaq).

Razstavo je v okviru Kulturne ambasade Palestine 2016 pripravilo Gibanje za pravice Palestincev. Postavitve in pogovor pripravljamo v sodelovanju s Fakulteto za arhitekturo.

– 19:00 | ŠKUC

POGOVOR OB IZIDU REVIJE BOREC

Ideja svobode v Palestini: nekoč, danes, jutri

S sogovorniki bomo odgovarjali na vprašanja: Kaj je v preteklosti pomenila solidarnost s Palestinkami in Palestinci in kako se je kazala tudi jugoslovanska ter znotraj te slovenska politična podpora palestinskemu boju za svobodo, samoodločbo in pravičnost? Kaj danes določa naše razumevanje razmer v Palestini in Izraelu ter zakaj se redko govori o sionistični ideologiji judovske nadvlade na območju historične Palestine? Kaj pomeni svoboda za Palestinke in Palestince, kako popraviti krivico ter kakšna naj bo svobodna družba, za katero si je vredno prizadevati? Z **Wafo Kanaan**, farmacevtko in humanitarno delavko iz Gaze, ki z družino živi v Ljubljani, **Borisom Vasevom**, novinarjem zunanjepolitičnega uredništva Multimedijskega centra RTV SLO, in **Žigo Semoličem**, mladim raziskovalcem in asistentom na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, se bo pogovarjala novinarka **Kristina Božič**.

Dogodek pripravlja založba Sophia, revija Borec v sodelovanju z galerijo ŠKUC.

Razstavi

– 13. do 16. 5. ob 18:00 | FAKULTETA ZA ARHITEKTURO UL

Od gradu do zidu: pogled na arhitekturo v Palestini

Razstava prikazuje raznolike poglede na arhitekturo v Palestini. Del fotografij se nanaša na arhitekturo izbrisa. Ob nastanku države Izrael leta 1948 je novonastala država poskušala izbrisati sledi avtohtonega prebivalstva s sistematičnim rušenjem vasi, kar je pomenilo tudi uničenje tradicionalne arhitekture. Drugi sklop fotografij ponazarja arhitekturo okupacije, ki se pojavi leta 1967, ko Izrael vojaško zasede Zahodni breg, Gazo in Golansko planoto. Ta arhitektura se materializira v obliki nadzornih točk in stolpov, vojaških postojank, nezakonitih naselbin, po letu 2000 pa tudi v obliki apartheidskega zidu. V prvi polovici 90. let prejšnjega

Torek, 14. 5.

– 18:00 | FILOZOFSKA FAKULTETA,
PREDAVALNICA 15
PREDAVANJE OB RAZSTAVI

Predavanje o Nebi Rubin in fotografska razstava Tu ostanemo

Sociolog **Salim Tamari** bo v predavanju predstavil Nebi Rubin, ki je bil do leta 1948 osrednje versko slavje obalne Palestine in Sirije ter eden osrednjih mavasimov (»obdobij«) ljudskega romanja v Palestino. Z ustanovitvijo države Izrael je bila vas Rubin porušena in izbrisana z zemljevida. Razstava v avli Filozofske fakultete *Tu ostanemo* prek fotografij, ki prikazujejo življenje v Palestini pred nakbo (ki v arabskem jeziku pomeni »katastrofo«) leta 1948 in po njej, odpira prostor za palestinsko zgodbo ter prikazuje spremembe, ki so se v tem času zgodile Palestincem.

Razstavo je v okviru Kulturne ambasade Palestine 2012 pripravilo Gibanje za pravice Palestincev, njevo postavitve in predavanje pripravljamo v sodelovanju s Filozofsko fakulteto UL.

– 20:00 | SLOVENSKA KINOTEKA

PROJEKCIJA FILMA IN UVODNO PREDAVANJE

Vrnitev v Hajfo (r. Kasim Hawal, 1982)

Hawalova priredba novele Gasana Kanafanija *Vrnitev v Hajfo* je redko viden biser. Kanafanijeva temeljna alegorična zgodba pripoveduje o Safiji in Saidu, ki ju streljanje in topniški ogenj med izgonom aprila 1948 prisilita, da svojega petmesecnega sina Kalduna pustita v Hajfi. Zaradi vojne leta 1967 in izraelske okupacije Zahodnega brega in Gaze lahko par po dvajsetih letih spet potuje v Hajfo. Tam izvesta, da sta Kalduna, ki mu je zdaj ime Dov, posvojila judovska imigranta, ki sta prispela leta 1948, njun zdaj dvajsetletni sin pa se je nedavno pridružil izraelski vojski. Zgodba in film, ki ostaja zvest Kanafanijevemu slogu in nameri, se ukvarjata z nemogočimi vprašanji: Kdo je prava mama? Kdo je pravi oče? Kaj je domovina in čigava je? In končno, kako se je mogoče vrniti v Hajfo? Pred projekcijo bo **Maja Lamberger Khatib** predstavila novelo *Vrnitev v Hajfo* **Gasana Kanafanija**, **Petra Meterc** pa bo pripravila kratek uvod v film.

Dogodek pripravljamo v sodelovanju s Slovensko kinoteko.

stoletja se pojavi tudi arhitektura ohranjanja, katere namen je oživiti tradicionalne palestinske zgradbe, ki se nahajajo tako na podeželju kot v mestnih središčih.

Razstavo je v okviru Kulturne ambasade Palestine 2016 pripravilo Gibanje za pravice Palestincev.

– 13. do 18. 5. | FILOZOFSKA FAKULTETA UL

Tu ostanemo: Fotografska razstava podob Palestine pred letom 1948 in danes

Razstava prek fotografij, ki prikazujejo življenje v Palestini pred nakbo (ki v arabskem jeziku pomeni »katastrofo«) leta 1948 in po njej, odpira prostor za palestinsko zgodbo in prikazuje spremembe, ki so se Palestincem in Palestinkam v tem času zgodile. To ni celosten in analitičen zgodovinski prikaz kot tudi ne natančen oris dogajanja danes. Razstava tvori mozaik

Sreda, 15. 5.

– 18:00 | VODNIKOVA DOMAČIJA
POGOVOR

Suad Amiry, pisateljica in arhitektka

Suad Amiry je vedno trdila, da živi tri življenja: kot arhitektka, politična in družbena aktivistka ter pisateljica. V zadnjem najbolj uživa. V pogovoru z gostjo se bomo podali na vsa tri področja njenega delovanja in spregovorili o skupnem imenovalcu: Palestini. Pogovarjali se bomo o njenem literarnem delu ter centru za ohranjanje arhitekture Riwaq, ki ga je Suad Amiry ustanovila leta 1991, ter tudi o njenih izkušnjah članstva v mirovni delegaciji v Washingtonu med letoma 1991 in 1993. Z avtorico se bo v angleščini pogovarjala **Nada Pretnar**.

– 20:00 | AGRFT UL

PROJEKCIJA FILMA IN POGOVOR

Ibrahim: Usoda neznana (r. Lina Al Abed, 2019)

V dokumentarnem filmu *Ibrahim: Usoda neznana* režiserka Lina Al Abed raziskuje zgodbo svojega očeta Ibrahima, ki je nekega dne leta 1987, ko je bila Al Abed stara šest let, odšel od doma in se ni nikoli več vrnil. Ibrahim Al Abed je bil tajni agent revolucionarnega sveta, t. i. Abu Nidalove organizacije, palestinske militantne frakcije, ki je nasprotovala prizadevanjem Palestinskega osvobodilnega gibanja (PLO) za miroljubnejšo rešitev konflikta z Izraelom. Kot je zapisala režiserka, film s povezovanjem krajev, obrazov in misli, ki so oblikovale svet njenega očeta, izrisuje podobo pogrešanega moškega.

Po projekciji bo pogovor s sociologom **doc. dr. Primožem Šterbencem** in novinarjem **Borisom Vasevom** izraelsko-palestinski konflikt in njegove medijske reprezentacije postavil v daljšo zgodovinsko perspektivo. Pogovor bo moderirala **doc. dr. Polona Petek**.

Dogodek pripravlja AGRFT UL v sklopu projekta KINOFILM s finančno pomočjo Sklada Univerze v Ljubljani za umetniško področje.

preteklih in sodobnih podob, ki dajejo vtis in širijo naše razumevanje ter obzorje. Njihov namen je podati vzvod, da raziskujemo dalje, da stremimo k temu, da bi bolje videli in razumeli.

V torek, 14. 5., ob 11.00 vabljeni na voden ogled razstave in pogovor z avtorji nekaterih razstavljenih fotografij, med njimi s fotografijno **Meto Krese** ter fotografoma **Matejem Povšetom** in **Maticem Zormanom**.

Razstavo je v okviru Kulturne ambasade Palestine 2012 pripravilo Gibanje za pravice Palestincev.

Četrtek, 16. 5.

– 17:00 | KNJIGARNA SANJE
POGOVOR

Semena palestinskih sanj: 99 avtoportretov mladih Palestink in Palestincev

Pred šestimi leti sta Bojan Breclj in Barbara Vodopivec izpeljala projekt SEMENA PALESTINSKE PRIHODNOSTI. Projekt, v katerem sta kot slovenska partnerja sodelovala Društvo HUMANITAS in Zavod PROJA, je naslavljal mlade Zahodnega brega Palestine, jih spraševal o željah za življenje in o tem, kaj jim pomeni Palestina. S pomočjo uporabe samo-portretne fotografije in kratkih intervjujev je projekt dal glas mladim ljudem, še posebej njihovim doživetjem in izražanjem osebne in kolektivne identitete. Ko mladi ljudje govorijo o lastnih življenjih, hkrati govorijo o Palestini. Ko opisujejo svoj dom, opisujejo tudi svojo domovino. V njihovih zgodbah Palestina ni nekaj abstraktnega, ampak je nekaj, kar doživljajo in izkušajo v vsakdanjem življenju. To pomeni, da je nemogoče ločiti osebne sanje od želja in upov za prihodnost Palestine. Z **Bojanom Brecljem** se bo pogovarjala **Nada Vodušek**.

Dogodek pripravlja založba Sanje.

– 19:00 | DRUŠTVO SLOVENSКИH PISATELJEV |
PEN
POGOVOR

Nakba se dogaja vsak dan

Pogovor ob obletnici nakbe v Slovenskem centru PEN bo raziskoval zgodovinske vzroke za genocid v Gazi in skušal natančneje predstaviti resnično dogajanje, ki očem javnosti ostaja prikrito. Kako je mogoče, da tako imenovani demokratični zahod ni zmožni preprečiti humanitarne katastrofe in da nekatere vodilne države politiko izraelskega režima podpirajo? Je vzpostavitev dveh držav, Palestine in Izraela, ki bosta sobivali v miru, sploh možna? Kako lahko k temu pripomore Slovenija? V pogovoru bodo sodelovali **Wafa Kanaan**, **Mohamed Abdul Munem**, **Andraž Rožman**, **Nada Pretnar** in **Boštjan Videmšek**.

Dogodek pripravlja Slovenski center PEN.

Petek, 17. 5.

– 18:00 | VODNIKOVA DOMAČIJA CENTER
POGOVOR

Mohamed Abdul Munem, pesnik in pisatelj

Gostili bomo palestinsko-sirijskega pesnika in pisatelja **Mohameda Abdula Munema**, ki zadnja leta živi v Sloveniji. Zanimalo nas bo njegovo literarno ustvarjanje – v Sloveniji je že izdal pesniško zbirko, čakamo pa na njegov avtobiografski roman –, pogovarjali se bomo tudi o njegovih palestinskih koreninah, begunski izkušnji njegove palestinske družine v Siriji in o tem, kako sam razume palestinsko izkušnjo v povezavi s kulturo in literaturo.

Dogodek pripravljata ekipi Festivala angažiranega pisanja ltn. in Inštituta 8. marec.

Sobota, 18. 5.

– 19:00 | VODNIKOVA DOMAČIJA CENTER
PREDSTAVA

Med dvema zidovoma

Predstava se ukvarja z intimnimi izkušnjami Palestink in Palestincev, ki so od ustanovitve države Izrael, torej desetletja, podvrženi sistematičnemu kršenju temeljnih pravic. Raziskuje razpoke med družbeno resničnostjo življenja palestinskega prebivalstva in dojemanjem te resničnosti na »Zahodu«. Opira se na medijske reprezentacije in jih sooča s patologijami, ki so se v času okupacije razvile v palestinski družbi. Predstava je nastala po motivih knjige palestinske pesnice in dramatičarke Dalie Taha z naslovom *Keffiyeh Made in China*.

Dogodek pripravlja KUD Transformator.

Solidarnost

REMI KANAZI | IZ ANGLEŠČINE PREVEDLA VERONIKA DINTINJANA

I.

lahko govorite
vedno govorite
kaj potem če zamenjate
staroselske zloge
z zahodnjaško govorico
politika na papirju
toda nikoli v praksi
očiščeni domači jeziki
na premičnih govornicah postavljenih
na ukradeni zemlji

ne bi se več smehljali
pridržali vrat vam vzeli plašča
šli na kolena in slavili
tega lažnega zlata

neokusni
nerazumni
nikoli dovolj beli
narativi napisani s tujo roko
slabo in brez
našega dovoljenja

ne iščem tebe
akademski odrešenik
aktivist solidarnosti ki vse ve
vzvišen anticionist
ničesar ti ne dolgujem za introspekcijo
nobenih odličij ne boš dobil ko kričiš
svoje lastno ime na vse grlo

palestinske ženske so desetletja delale v taboriščih
tkale blago dokler jim niso krvaveli prsti
gledale kako umirajo njihovi otroci
ko so gradile temelje za vrnitev

njihova imena niso bila nikoli omenjena
njihovih obrazov ni na posterjih niso slavljene kot junakinje
gradile so učilnice ker so njihova srca
tako hotela spomin tega ni mogel izbrisati

Moč prihodnosti je v Palestinkah in Palestincih v Palestini

KRISTINA BOŽIČ

Salman Abu Sitta je palestinski raziskovalec in gradbeni inženir ter ustanovitelj akademskega društva Palestine Land Society. Od leta 2017 društvo organizira vsakoletni razpis za obnovo palestinskih vasi, uničenih med nakbo leta 1948, za mlade arhitekto in arhitektke. S tem se gradi na prihodnosti, je v intervjuju pojasnil Salman Abu Sitta. Sam je več kot pol stoletja posvetil raziskovanju in dokumentiranju bogate zgodovine ter poseljenosti Palestine.

Kot desetletni otrok je bil z družino pregnan v begunstvo v Gazo iz domače vasi, kjer je bil njegov oče Hussain Abu Sitta spoštovan in ugleden sodnik. »Štirinajstega maja 1948 je 24 oklepnih vozil milice Hagana napadlo mojo družino na naši zemlji v vasi Ma'in Abu Sitta. Milica je uničila in požgala vse. Vojaki so porušili šolo, ki jo je leta 1920 zgradil moj oče, ukradli so motor in opremo v mlinu ter črpalko v vodnjaku; ubili so vsakogar, ki jim je prišel pred oči.« je opisal svoje spomine na leto 1948. Z raziskovanjem, ki ga je zbral v več monografijah, je prišel do razumevanja, da so judovske milice v času nakbe v šestih tednih aprila in maja 1948 napadle in prisilno izselile 220 vasi in 11 mest, približno tretjino vseh »etnično očiščenih« palestinskih naselij.

Priznanemu 87-letnemu palestinskemu raziskovalcu, ki vseskozi vztraja pri pomenu uresničitve pravice do vrnitve Palestink in Palestincev v svoje domove, s katerih so bile njihove družine pregnane ob razglasitvi Izraela, je letos aprila nemška policija preprečila, da bi prek spleta nagovoril zbrane na konferenci v Berlinu – enote nemških oblasti so izklopile elektriko.

23. septembra lani ste na festivalu Palestina piše v Filadelfiji dejali, da je katastrofa palestinske nakbe nekaj najhujšega v zgodovini. Manj kot dva tedna kasneje se je začelo izraelsko genocidno uničevanje Gaze po Hamasovem vdoru v Izrael 7. oktobra. V Gazo ste prišli kot desetletni begunski otrok in tam odrasli. Kako razumete to, čemur smo pričča?

Mislím, da ne more nihče, ki ima v sebi še vsaj malo človečnosti, razumeti, kaj se dogaja v Gazi. Tako zlobno, divjaško in nečloveško je. Dogajanje predstavlja genocid v vseh pogledih in pomenih, odpira pa se tudi vprašanje, zakaj je potrebnih sto tisoč ubitih in ranjenih, da svet uvidi, kar je Palestinkam in Palestincem jasno že 75 let. Mesta mnogih držav so danes polna dobronamer-nih ljudi, večinoma mladih, ki obsojajo pošastnost izraelskega ravnanja in genocid, ki ga izvaja.

Zakaj je potrebno takšno uničenje življenj, da ljudje sprejmejo preprosto resnico, ki smo jo izkusili že leta 1948? Ko so mi ljudje govorili, da gre za izjeme, za izbruhe grozovitega nasilja, sem jim odgovarjal ne. Namen in namernost nasilja sta prisotna od začetka in zdaj večina prepozna premišljenost in sistematičnost. Namen vzeti palestinsko zemljo in uničiti palestinsko prebivalstvo – zgodovinsko, geografsko in kulturno – je vseskozi dokumentiran.

Že v devetnajstem stoletju so začeli sionisti v Evropi širiti idejo, da je Palestina dežela brez ljudi – oni pa so tisti, ki so brez zemlje in zato ne bo hudega, če jo vzamejo. Vedeli so, da gre za laž. In tudi evropske države so vedele, da gre za laž, a so želele, da Judje odidejo iz Evrope, in so se zato s sionisti strinjale.

V devetnajstem stoletju je veliko raziskovalcev, duhovnikov, pesnic, popotnic in vohunov prišlo v Palestino. Videli so, da gre za ozemlje z ljudmi, ki že dolgo živijo

tam. Britanska misija je naredila pregled zahodne Palestine (Palestine Exploration Fund's Survey of Palestine) po štirih let dela na terenu, ki se je začelo 1872. V več zvezkih so objavili 26 zemljevidov, na katerih je devet tisoč vasi in mest. Vsa so poimenovana. Jasno so razumeli, da ljudje na tej zemlji živijo. Še pred Križarji je palestinski škof Eusebius leta 313 pisal o Palestini v vodiču za romarje v Jeruzalem. Navedel je imena krajev, vključno z Betlehemom in Ramlo.

Vprašanja, kako in kje si bodo prilastili zemljo brez ljudi, so bila vseskozi odprta. Danes poznamo odgovor: narediti želijo tako, da bo zemlja brez ljudi. Genocidni element je vseskozi prisoten – vedo, da so na zemlji ljudje, in zagotoviti želijo, da bo zemlja brez ljudi in taka njihova.

To je bilo poudarjeno leta 1917, ko je Balfour napisal svojo zloglasno izjavo – ko je palestinsko prebivalstvo, ki je predstavljalo 95 odstotkov prebivalstva Palestine, označil za tiste »druge ljudi«. Britanija je igrala pomembno vlogo – tudi da so se vzhodno-evropski Judje lahko množično naseljevali v Palestino. Zato je konec 30. let dvajsetega stoletja, ko je judovsko prebivalstvo doseglo število 350.000, sledil palestinsko-arabski upor. Britaniji je do tedaj v veliki meri uspelo razgraditi palestinsko družbo, izgnati, umoriti in zapreti njene voditelje, uničevala je palestinske vasi ... Sionistične milice Hagane so bile izurjene, da so leta 1948 zavzele ozemlje. Tistega leta je bil genocidni naklep zelo jasan.

Skozi analizo nakbe sem pokazal, kako so sionistične brigade s 120.000 vojakov napadle palestinske vasi, ki so imele komaj kaj obrambnih zmoglosti. Uničili so vasi in nato izvedli pokol. Ljudje, ki so lahko, so zbežali in bili izgnani v Jordanijo, v osrednji del Palestine, v Libanon in Sirijo na severu ter v Gazo na jugu.

Patrick Wolfe je zapisal, da je zelo pomemben izbris ljudi z ozemlja, fizični in kulturni. Etnično čiščenje je izgon ljudi in prilastitev njihove zemlje. Če jim slediš v begunska taborišča in jih tam redno napadaš in ubijaš – v Gazi leta 1953, 1956, 1967, 1971 ... do danes –, pa ne gre samo za odvzem zemlje, s katere si izbrisal ljudi, ampak želiš te ljudi popolnoma uničiti. In to je definicija genocida.

V Atlasu Palestine (Atlas of Palestine) smo zbrali 50.000 imen, ki so jih sionistične oblasti izbrisale in uničile. Ustanovili so sionistični odbor, ki si je izmislil nova imena, povezana s sionistično zgodovino, a brez resničnih temeljev. Spomnili so se 6.800 novih imen ... Del izraelskih politik je ustvariti navidezno, lažno prisotnost skozi izmišljeno zgodovino. To vključuje zanikanje vzhodno-evropskih zgodovin in preimenovanje ter preoblikovanje imen in priimkov. Arabska, palestinska imena krajev so hebrejizirali. Živijo v na novo izmišljenem svetu.

Niso zgolj vzeli zemlje in izgnali ljudi, ampak so si izmislili tudi zgodovino na tej zemlji in na novo določili njeno geografijo. Vse, kar je bilo prej, so izbrisali. S tem je genocid skoraj dokončno izveden. A če ni Palestincev v Palestini, potem ni Libanoncev v Libanonu, Jordancev v Jordaniji ne Egipčanov v Egiptu. Nekoč je trgovec s svilo iz Damaska prečkal Palestino, da je šel v Egipt prodat svoje blago.

Prav absurdnost in totalnost izmišljenosti mi dajeta upanje in pogum. Zgodovina uči, da umetne in izmišljene enote znotraj povezane celote ne trajajo dolgo. Preprosto so preveč čudne in vsiljene.

Če bi izvedli etnično čiščenje in potvarjanje zgodovine na otoku, bi morda čez dvesto let res izginili vsi s spominom na to, kako je bilo prej. A če se tega lotiš v kraju z zgodovino in s prihodnostjo, kot je Palestina, kjer je Jeruzalem, ki ima zgodovino, ki je starejša od Londona ali Berlina ... Kako lahko uspe? Izbrisati deželo, pobiti in izgnati njene ljudi, češ da to ni več njihova domovina? Kolonije, ne portugalske ne britanske in druge, ne trajajo.

Ob tem je posebej problematičen odnos med Nemčijo in Izraelom. Vemo za zgodovinsko sovražen odnos Nemcev do sodržavljanov, ki so bili Judje. Iz njega je nastala zaveza nikoli več – da se ravnanja nacistične Nemčije zoper Jude nikoli nikjer ne ponovijo zoper druge ljudi. K temu so se zavezali tako Nemci kot Judje. A zdaj tako Nemčija kot Izrael ponovno podpirata oziroma izvajata te politike, zgolj na drugi strani Sredozemskega morja.

Palestinke in Palestinci pa se zoperstavljajo in vztrajajo – nimajo vojaške opreme, tankov ali letal. A se ne vdajo. Izraelska vojska se v resnici ne bori, ampak zgolj uničuje, bombardira, sesuva, tepta ... S tanki so rušili in zapeljali čez pokopališča, čez trupla

sledi logiki, da mora Palestina biti razrezana na dva kosa – eden za evropske Jude in drugi za ljudi, ki tam živijo in so tam doma. Vse razprave so se zgodovinsko vrtele okoli vprašanja, koliko zemlje odrezati in podeliti evropskim Judom. Resoluciji 181 podeljuje določeno veljavo to, da je bila sprejeta v okviru ZN. A v njej piše, da gre za priporočilo. Dokumenti ZN so jasni, da ZN nimajo pravice razdeliti države. V primerih konfliktov lahko predlagajo rešitve stranem, ki si stojijo nasproti. Palestinci niso nikoli pristali na to, da se odrečejo 55 odstotkom svoje domovine in jih prepustijo. Tega ne bi naredil nihče. Bi to naredila katera od evropskih držav? Britanija? Izraelci pa so to uporabili kot povod za vdor v Palestino in s silo so si prilastili dvesto dvajset vasi in krajev. Nikjer v mednarodnem pravu ni dovoljeno, da si nekdo prilasti dom druge osebe s silo.

Če danes pogledate ozemlje Izraela v mejah iz leta 1967, gre za 20.300 kvadratnih kilometrov. Tisoč štiristo kvadratnih kilometrov ozemlja so si prilastili v času britanskega mandata, ki je kolaboriral s sionisti. Šest odstotkov. S silo so nato vzeli še 78 odstotkov. Izrael kot država nima določenih meja. Črte premirja iz leta 1967 ne spoštuje, ni pa ta pravno zavezujoča, saj velja do razrešitve spora. Izrael je torej država brez ozemeljskih meja, ki nadzira ozemlje, ki si ga je večinoma prilastila s silo. Ob vsem tem je presenetljivo to, kar prikaže tudi tragedija – ko se Palestinke in Palestinci iz Gaze poskušajo vrniti v svoje domove, od koder so bili pregnani leta 1948, jih označujejo za napadalce. Judovske naseljence pa priznavajo kot prebivalstvo te pokrajine.

Kdo so Palestinke in Palestinci v Gazi? 85 odstotkov je begunck in beguncev iz 247 vasi in mest, ki so jih morali zapustiti leta 1948. Ti ljudje so ujeti, zaprti v koncentracijskem taborišču ... Vse, kar si želijo, je vrnitev domov. In kdo je na drugi strani ograje? Naseljenci z dvojnimi državljanstvi – iz Poljske, Ukrajine, Rusije ...

Oktobra je med vdorom Hamasa iz Gaze v Izrael mnogo ljudi govorilo o tem, da se bodo Palestinke in Palestinci morda lahko vrnili domov – od koder so bili pregnani. Vi ste zapisali, da bi lahko bili med ljudmi, ki so se iz Gaze 7. oktobra vrnili v kraje, od koder so bili pregnani. Z vprašanjem vrnitve se ukvarjate raziskovalno in strokovno.

Drži. Lahko si predstavljam, da sem eden od mladih mož, ki so 7. oktobra ob napadu Hamasa prečkali mejo in zlomili izraelsko obkolitev in obleganje Gaze. Lahko bi bil med njimi, na poti domov, tja, kjer sem bil rojen.

Ljudje, ki danes živijo, kjer sta živela moj oče in družina, so iz Bronxa. Družina ženske, ki živi v naši hiši, je iz Rusije in njena družina se je iz Rusije izselila v Ameriko med prvo in drugo svetovno vojno. Nato je iz Bronxa prišla v Palestino. Kjer sem bil rojen, je zdaj njej priznana, da je prebivalka. Jaz pa nimam pravic.

Česa takega svet še ni videl. Če bi leta 1948 imeli delček kamer, pametnih telefonov in medijev, bi judovski priseljenci in milice lahko zavzeli mnogo manj. Svet bi vedel, kaj se dogaja v njihovem imenu. In nadaljuje se že več kot petinsedemdeset let. Razlika zdaj je zgolj v tem, da je uničenje večje, a tudi vedenje in zavedanje.

Pa zahodne družbe res vedo in razumejo bolje? Zadnjega pol stoletja se zdi, da smo pozabili na razumevanje anticolonialnega in antiimperialnega boja. Trenutno svet spremlja genocid v živo.

Da in to je izjemno tragično. Umrlo bo še več nedolžnih, dokler ne bo Zahod, ki je zagotovil ustanovitev Izraela, prisiljen spremeniti smeri. Biden dobro razume situacijo – pošilja bombe, ki vsak dan uničujejo Gazo, uporablja veto, ko želijo druge države opozoriti in ustaviti Izrael. Meddržavno sodišče je januarja odločilo, da obstaja nevarnost genocida. Nihče ni naredil nič, nič se ni spremenilo.

A če se vrnem k vprašanju vrnitve Palestink in Palestincev v domove, iz katerih so bili pregnani med nakbo ... Pravica do vrnitve je sveta, zakonita in možna.

Kaj pomeni možna?

Naredili smo natančne demografske in geografske študije, ki smo jih predstavili v akademskih okoljih, in nihče jih ni postavil pod vprašaj ali prekal dejstva, da 80 odstotkov izraelskega prebivalstva živi na 12 odstotkih ozemlja države. Zakaj? Ker gre večinoma za mestno družbo, ki ji je najbližje živeti skupaj v mestnih okoljih. Gre za tri predele – zahodni Jeruzalem, Tel Aviv z okolico in Hajfa.

Raziskava, ki sem jo naredil, je pokazala, da ni skoraj nikogar, ki bi se moral umakniti, da bi se lahko vrnilo palestinsko prebivalstvo v podeželske vasi, iz katerih so judovske milice pregnale palestinske družine leta 1948. Kdo si zdaj prilašča to zemljo? Dve skupini: manjšo skupino predstavljajo kibuci, približno odstotek ali dva izraelskega prebivalstva. Večino zemlje pa upravlja izraelska vojska.

Izraelska raziskava je pokazala, da je 88 odstotkov zemlje, s katere je bilo pregnano palestinsko prebivalstvo, v rokah vojske in kibucev. Če govorimo o številu ljudi in zmožnosti, da zemlja te ljudi sprejme, ni težav. Naredil sem tudi načrte, kako bi lahko potekala vrnitev v gosto naseljena mesta.

Vprašanje je zgolj, kako končati sionizem. Brez tega ne bo rešitve. Ko je bil v Nemčiji prepovedan nacizem, je Nemčija ponovno postala članica držav sveta; ko se je končal rasni supremacizem apartheida v Južnoafriški republiki, je država ponovno postala del mednarodne skupnosti ...

Glavna pot do prihodnje trajne in mirne rešitve, skladne z mednarodnim pravom, je prepoved in končanje sionizma. Sionizem trdi, da Palestinke in Palestinci ne obstajajo in da vse ozemlje pripada judovskemu prebivalstvu. Kako sobivati z nekom, ki zanika, da obstajaš?

In vse več Judov danes jasno in glasno nasprotuje sionizmu – tudi v evropskem parlamentu. Slišali smo jasne analize, da mora biti Izrael kot sionistična država ukinjen. Ni in ne bo lahko. Zahodne države potrebujejo Izrael kot svoje kolonialno, imperialistično orodje. A upam, da bo po zdajšnjem uničevanju Gaze več ljudi vprašalo, kako visoko ceno terja Izrael. Je ta kolonialni projekt res vreden tako visoke cene? In zakaj? Da vzpostavlja kolonije na še večjem ozemlju?

Upam, da bodo ljudje v tej svoji kritiki postali odločnejši, ker v Združenih narodih so kupi resolucij, ki obsojajo Izrael ... Cena ohranjati Izrael kot kolonialno izpostavo Zahoda mora postati predraga. In nato je treba ugotoviti tudi, kdo je odgovoren za krivice in kako jih popraviti.

Pravica do vrnitve je bila v času dogovorov iz Osla v devetdesetih letih prejšnjega stoletja odrinjena na rob – o njej naj bi se odločalo, ko bo urejeno vse drugo. Je v tem bistvena napaka – bi morala biti pravica do vrnitve izhodišče iskanja pomiritve?

Rešitev dveh držav je past. Ukana, da se prekrije resnični načrt, kako doseči, da večina ozemlja Palestine pripade Izraelu, majhen del pa je »palestinska država« brez

pravega pomena in vrednosti. Zato ne podpiram »rešitve dveh držav«. Tudi ideja ene demokratične države se mi zdi nevarna. Vse to so politični načrti in odločitve, ki se lahko spreminjajo.

Rešitev in pravičnost sta v temeljnem spoštovanju in uresničitvi mednarodnega prava. V tem, kar pripada vsem, čemur se ni mogoče odreči in o čemer se ni mogoče pogajati: pravica do vrnitve. Zakaj se ta pravica ne uresniči? Zakaj se ljudem ne omogoči, da se vrnejo, od koder so bili pregnani, da se vrnejo v svoje domove, k svoji zgodovini, pokrajini in geografiji? Nato lahko sprejmejo druge ljudi, oblikujejo lahko politični sistem, ki ga izberejo – svobodno in demokratično.

Dogajanje predstavlja genocid v vseh pogledih in pomenih, odpira pa se tudi vprašanje, zakaj je potrebnih sto tisoč ubitih in ranjenih, da svet uvidi, kar je Palestinkam in Palestincem jasno že 75 let

Ne moremo imeti voza pred konjem. Najprej je treba zagotoviti neodtujljive, temeljne človekove pravice – nato je na ljudeh, ki svobodno živijo v svojih domovih, da odločijo, v kakšni obliki države bodo živeli. Ker to je na koncu platnica – vsebina knjige mora biti neodtujljiva pravica do vrnitve.

Sionizem tega ne sprejema. V svojem bistvu nasprotuje načelom mednarodnega prava in temeljnimi človekovim pravicam. Zato sem prej dejal, da je predpogoj, da se v sionizmu prepozna njegovo bistvo in se zavrže.

Z Atlasom Palestine in zemljevidi, s svojim delom in pisanjem, s knjigami ste naredili pionirsko in temeljno delo. A nakba, etnično čiščenje, je potekala na mnogih ravneh – tudi v arhivih. Zdaj v Gazi vidimo uničevanje knjižnic, univerz, spomenikov kulturne dediščine. Na kakšne težave in prepreke ste naleteli pri zbiranju vseh podatkov?

Oh, več kot 85 let imam. Če od tega odštete deset let, preden so nas pregnali, je to 75 let, ko sem iz otroka postal odrasel in zdaj star človek. Vseskozi me je spremljalo vprašanje vrnitve in vprašanje, kdo so Judje, ki prihajajo iz različnih držav z različnimi jeziki, in zakaj nas želijo ubiti in uničiti naša življenja. V resnici je žalostno, da je zahtevalo toliko časa, da mi je uspelo dokumentirati nekaj, kar svet pozna in za kar ve.

Ko sem v Londonu delal doktorat, sem šel v britanske arhive. To je bilo leta 1961. Včlanil sem se v Kraljevo geografsko društvo in jih prosil za zemljevide Palestine. Rekli so mi, da Palestine ni. Prosil sem jih za zemljevid Bližnjega vzhoda. Tam sem pokazal ozemlje, ki me je zanimalo. Pogledali so me. Aha, mislite Izrael?

Prečrtali so ime Palestine in napisali Izrael. Dobil sem zemljevide, jih skopiral, s knjižničarji sem se spoprijateljil ... Kolonialne sile so znane po tem, da zelo dobro dokumentirajo ozemlje, ki ga ukradejo okupiranim. Tam sem našel veliko podatkov, razdrobljenih na desetih, dvajsetih lokacijah. Šel sem tudi v knjižnico Združenih narodov, v knjižnico ameriškega kongresa, v München, kjer imajo v muzeju zračne posnetke Palestine iz leta 1917. Bil sem v

Istanbulu, še vedno želim obiskati knjižnice v Vatikanu in Sankt Petersburgu.

Delo se je splačalo. Od doma smo odšli, ko so bile puške uperjene v nas. Ljudje so vzeli s seboj bolj ali manj samo oblačila, ki so jih imeli na sebi. In spomin. Niso vzeli dokumentov – vse dokumente palestinskih oblasti so zaplenile izraelske sile. Rojstne knjige, mrtvaške liste, analize gospodarstva, bančništva, kmetijstva, zemljevide cest, letališč in pristanišč – vse to so leta 1948 z nakbo dobili Izraelci – ne zgolj ozemlje, ki so ga očistili ljudi, ampak tudi obstoječe ogroditve države.

Palestinci smo leta dolgo poskušali nazaj zbrati te dokumente. Zdaj jih imamo veliko – Atlas Palestine zajema obdobje od leta 1917 do leta 1966. Preveden je v glavne svetovne jezike. Dodali smo tudi Atlas Palestine med letoma 1871 in 1877, čas konca otomanskega obdobja. Tedaj ni bilo v Palestini nobenih sionističnih kolonij. Palestina je bila arabska, med prebivalstvom so bili judje, kristjani in drugi. Zdaj želim Atlase digitalizirati in objaviti na spletu, da bodo dostopni vsem.

Leta 2017 ste začeli tudi z letnim natečajem za arhitekto in srednješolce, kako bi obnovili leta 1948 uničene palestinske vasi. Vam delo mladih daje upanje?

Po letih zbiranja in urejanja dokumentov ter podatkov je bilo naslednje vprašanje, kaj s tem narediti. Odpreti muzej?

Ne, začrtati moramo Palestino prihodnosti. Odločeni smo, da se mora naša pravica do vrnitve uresničiti. Torej moramo razmišljati, kakšna bo prihodnost. O vsaki vasi imamo zbrane podatke, o družinah, ki so tam živele, njihova imena ... Poročila o vaseh imajo enajst delov. Odločili smo se, da ponudimo prostor mladim, da izvedo več o vaseh, od koder so bile njihove družine pregnane, in da predstavijo, kako bi na novo zgradili, obnovili te vasi.

Letos bo osmi natečaj. 270 palestinskih arhitektov in arhitektke je diplomiralo z nalogo, povezano z našim natečajem, in v tem trenutku imamo vse podatke, da lahko obnovimo nekje med 50 in 60 vasi. Razdelili smo jih v različne vernakularne regije – območja z lastnimi arhitekturnimi tradicijami: hriboviti, puščavski, obalni predel ... Vsako leto na razpisu sodeluje med 40 in 70 študentov iz približno ducata univerz, mnogi iz Palestine, a tudi iz Libanona, Jordanije in drugod. Imamo mednarodno žirijo, večinoma iz Britanije, ki vsako leto pregleda oddane predloge in izbere najboljše tri.

Lani sem pomislil: imamo to izjemno delo, narejeno z vso natančnostjo, ki omogoča, da gremo jutri na teren in začnemo delati – lahko izračunamo, koliko vreč cementa, koliko delavcev potrebujemo ... Ne gre za nepredstavljive naložbe, imamo inženirje, med katerimi mnogi delajo in gradijo v zalivskih državah, imamo gradbenike ...

Izračunali ste, da bi obnova vzela nekje med štirimi in šestimi leti?

Da. In ob tehnologiji, ki jo imamo, se mi zdi izjemno dragoceno tudi to, da lahko mladi, ki so zasnovali obnovo, to predstavijo ljudem iz te vasi. Obnovo vasi Suhmata v Galileji so izdelali mladi arhitekti in arhitektke iz Gaze. Begunci iz Suhmate so danes še vedno v begunskih taboriščih v Libanonu. Srečali so se po spletu in podelili spomine in razmisleke – bilo je izjemno ganljivo. Palestinci in Palestinke iz Suhmate so vprašali, kje pa je stara pekarna? Na koncu je nekdo vprašal, ali bo tam tudi športni klub ...

A zgodba ima žalosten konec. Maho Mansour, ki je v imenu ekipe predstavila projekt obnove, je v Gazi pred tedni ubila izraelska vojska. Tragedije se ne končajo.

Uničenje Gaze se zdi nepojmljivo. Vi pišete o svojem bratrancu Hasanu, ki se je v začetku petdesetih let iz begunskega taborišča v Gazi vračal in se poskušal vrniti na zemljo, od koder je bila vajina družina pregnana. Izrael je prebivalstvo Gaze potisnil v obmejno Rafo, strah je, da jih želi potisniti čez mejo v Egipt v puščavo Sinaj. Ali vidite možnost, da bi se družine, pregnane leta 1948, namesto v ponovno pregnanstvo vrnil domov – v sedanji Izrael?

Omenili ste Hasana, ki je bil vedno nasmejan, prijazen in ki ga je izraelska mina ubila na začetku petdesetih let prejšnjega stoletja. Pogosto je hodil nazaj. In ko se je vrnil, nam je pripovedoval, kaj je videl – hiše, ki smo jih poznali, a so jih porušili, drevesa, pod katerimi smo se igrali, in so jih posekali, mlin, kamor smo vozili pšenico, ki so ga zminirali. Povedal je, da je izraelskih naseljencev zelo malo v naši vasi. A min je bilo na poti, na meji veliko. Bil je eden tistih, ki se niso nehali vračati – 5000 ljudi iz Gaze je umrlo med letoma 1948 in 1956, ko so se poskušali vrniti.

Danes ljudje še vedno živijo za to in se trudijo, da bi se lahko vrnil. Sam nisem nikoli opustil upanja, da se bomo vrnil. Kar se nam je zgodilo, gre proti naravi stvari, proti vsemu, kar je prav. Pomembno mi je bilo dokumentirati, kje smo bili in kako smo živeli, ter načrtovati, kako bi morali bivati. In to ostaja mogoče. Zato sem prijatelju Ilanu Pappemu dejal, da je pravica nekaj trajnega, temeljnega. Predstavljajte si egipčanske piramide – stoletja že stojijo zaradi svojih trdnih temeljev. Če bi piramido postavili na glavo, bi lahko stala zgolj z močnimi podpornimi stebri – in tako mora tudi Izrael, če želi obstati, biti podprt s puškami in močjo zahodnih sil.

Analizirali ste uničenje palestinskih vasi po nakbi. Kako gledate na izraelske nezakonite naselbine, ki so na Zahodnem bregu z namenom, da si Izrael prilasti čim več palestinskega ozemlja – so premostljiva ovira ali so dosegle popolno razkisanje in podreditev ozemlja?

Izraelske nezakonite naselbine na Zahodnem bregu so drugačne od poselitve, ki se je zgodila po nakbi v Izraelu. Bolj so podobne sionističnim kolonijam pred letom 1948, ki so bile pod zaščito britanskih oblasti. Nezakonite judovske naselbine na Zahodnem bregu ščiti izraelska vojska. Kršijo mednarodno pravo in tudi meddržavno sodišče je o gradnji na Zahodnem bregu podalo svoje mnenje v primeru apartheidskega zidu. Njihova prednost sta podpora in zaščita izraelske vlade, kar pomeni neprestano nasilje.

Ob dogodkih v Gazi je to, kar se dogaja, zelo jasno. Kolonialni Zahod deluje proti nam. Ljudje po svetu stojijo ob nas, a nimajo moči. Arabske vlade so ali nemočne ali nesposobne. Na naši strani je moč pravice in pravičnosti, kar razumejo ljudje po vsem svetu, imamo podporo arabskega prebivalstva in predvsem moč palestinskega prebivalstva. Neverjetno je, da se ljudje, ki so več kot petnajst let zaprti v koncentracijskem taborišču, zmorejo upreti in zoperstaviti sili okupatorja. Tudi na Zahodnem bregu vidimo, da ljudje niso zlomljeni in uklo-njeni – moč prihodnosti je v Palestinkah in Palestincih v Palestini. Nedavni dogodki nam zgolj dokazujejo, da četudi nimajo tankov in vojaških letal, je njihova moč v njihovi pripadnosti palestinski zemlji, palestinski kulturi in zgodovini. V Gazi je danes jasno, da možnosti in poti naprej v sedanji smeri ni več: nikamor več ne moremo bežati – gremo lahko samo severno nazaj. Čas je, da se palestinsko prebivalstvo vrne. In v Palestinke in Palestince tudi polagam svoje upanje. ●

Odpelji me na Rubin ali pa izpusti

SALIM TAMARI | IZ ANGLEŠČINE PREVEDEL ANDREJ PERIC

Do leta 1948 je bil Nebi Rubin osrednje versko slavje obalne Palestine in Sirije in eden osrednjih mavasimov (»obdobje«) ljudskega romanja v Palestino, takoj za slavljenjem Nebija Musa. Njegova zgodnja zgodovina kaže na to, da je bil Rubin pokrajinski sejem na Filistejski nižini in obredno središče kulturnega čaščenja baalizma, kjer so slavili zaroko sladke vode reke Rubin s Sredozemskim morjem.

Četudi je bil Ruben, najstarejši Jakobov sin, izraelski lik, sta njegovo prizorišče in slavje postala islamski sveti kraj, ki so ga častili, včasih pa mu tudi kljubovali, tako muslimani, kristjani kot judje.

Po spodletelih križarskih vojnah so Rubin oživili kot slavje, ki naj bi postrojilo romarje iz Jaffe, Gaze, Ramleha in Lydde ter preprečilo, da bi iz evropskega romarstva znova vzniknili križarski pohodi. Z mameluškim obdobjem je Nebi Rubin postal dogodek v Ramlehu (pozneje pa v Jaffi) pod nadzorom vakufa, na katerem je prevladovala sufijska udeležba s prikazom sufijskih praporov, napევov in plesov. Prihodek od vakufa je znatno pripomogel pri prehrani in nastanitvi romarjev. Zapisi Nu'mana Qasatilija iz 19. stoletja izpričujejo, da je Nebi Rubin postal osrednje prizorišče romanja v Gazo in vasi južno od nje, med drugim Majdal in Isdud. V začetku 20. stoletja je slavje Nebi Rubin doživljalo vse večjo sekularizacijo, o čemer pričajo gostujoče gledališke skupine, glasbeni koncerti, kino in zabavišni park. Glavno vlogo pri gospodarjenju s sejmom je prevzela občina Jaffa, kar je vključevalo skrb za red in mir, nadzor uživanja hrane in trgovanja.

Številni udeleženci Rubina so svoja pričevanja o vtisih s tega slavlja posneli v arhivskem projektu ustne zgodovine *Falastin fil Dhakira*.¹ Iz več pričevanj je razvidno, da je bil

Rubin čas, ko so revni čezmerno zapravljali za oblačila, hrano in zabavo, zato so njihovi letni prihranki vsakokrat skopneli. Pogost pojav so bile igre na srečo, na katerih so mnoge družine bankrotirale. Eden od piscev namiguje, da je prav praznovanje Rubina v obalno Palestino vpeljalo prakso iger na srečo.² Po pričevanju Sha'bana al Badawija iz Sarafanda naj bi rubinsko slavje služilo za podlago novega arabskega glagola za opis tega početja:

Številni so med letom varčevali, da bi lahko zapravljali na rubinskem mavsimu. Nekateri so se domov vračali brez čevljev [ki so jih prodali, da bi odplačali dolgove]. Poznal sem ljudi, ki so, da bi se lahko udeležili Rubina, prodali svoje pohištvo. Za take se je skovalo reklo »Fulan [tega in tega] Rawban« v pomenu, da je tega človeka in njegov dom uničil mavsimski. Celo sufijske dervise v Jaffi in njenih okrožjih je okužil denar z Rubina. Kar precej se jih je udeleževalo kupčevanja na mavsimu. (OP3)³

Abul Jbein izpostavlja, da je bila doba rubinskega mavsima po septembrskem obiranju in pakiranju pomaranč skladna s koledarjem luninih men.⁴ V tistem času je občina Jaffa prirejanje slavlja prevzela od mesta Ramleh Awqaf ter dodala ali razširila več dejavnosti. Prizorišče (*maqam*) je zdaj obsegalo policijsko postajo, zdravstveni dom, zobozdravstveno ordinacijo, tekstilno tržnico, pekarno, kavarne, gostilne in letni kino.⁵ Navaja številne egiptovske gledališke skupine in zabavljače, ki so obiskovali rubinski tabor.⁶ Obsežna ustna zgodovina pričevanj rubinskih očitvev je zabeležena v zborniku *Zhakirat Falastin* (»Pomnjena Palestina«).⁷ Mnogi udeleženci se spominjajo, da so na tem slavlju preživljali svoje medene tedne.⁸ Veliko pričevanj poudarja udeležbo domačih judov in kristjanov na tem slavlju.⁹ Naslednje pričevanje pravoslavnega kristjana iz Ramleha je z začetka 40. let:

Moja mama Fumia Jabagi je pred nastopom mavsima [Rubina] vedno napravila nova oblačila zase in za svoje sestre. Tabor je bil ob reki Rubin, tam je vsako leto nastalo veliko šotorišče. V nasprotju z drugimi družinami smo mi tja hodili samo na enodnevne izlete. Moj brat, ki je v študentskih letih v Libanonu poletja preživljal z nami, nas je tja vozil z našim družinskim avtom. Spomnim se igrišč, na katerih je bilo polno raznih gugalnic in panoramskih koles. Bilo je tudi polno glas-

benih skupin in kinopredstav. Prihajalo je veliko krščanskih družin iz naše soseske v Ramlehu in Lyddu. Prihajali so arabsko govoreči Judje iz Jaffe. Moja mama je tja hodila predvsem, da si je ogledovala ženska oblačila. Tradicionalne [kmečke] noše v živih barvah so jemale sapo: sinje modre, zelene in bele z nadvse umetno vezeno. Po koncu dneva smo se domov vračali izmučeni, z obilico lončenine in slaščic, imenovanih *arusat al sham* (»sirijska nevesta«).¹⁰

Rubinski festival je znan po tem, da sta iz njegovega imena v arabščini nastala dva glagolska korena. Ta značilnost je specifična za Nebi Rubin. Ne Mojzes ne Job, čigar slavljenje je prevladovalo na obalnih slavjih območja Gaze, niti sv. Jurij (*al Khader*) ali sam Jezus. Samo Devica Marija ima podobno, četudi drugotno mesto v ljudskem govoru (npr. čarovne lastnosti zaužitja rastline, ki jo enačijo z Devico Marijo, *al Maryamiyyeh*). Glagola se nanašata na žensko rotenje, *Rawwibni* روييني (»izpusti me ali odpelji na Rubin«), in na to, da nekdo vse prihranke zapravi pri igrah na srečo, *Rawwan* روين (»bankrotiral/a«). Scholtnovo ukvarjanje s staroselsko ljudsko kulturo nam ponuja podobe, na katere je mogoče gledati kot na vozlišče, ki ponazarja naravno rečno pokrajino, njene mistične korenine in veličastnost Nebija Rubina.

Festival Nebi Rubin je v kolektivnem spominu palestinskih begunskih intelektualcev izpred leta 1948 dobil mističen nadih. Pojmovali so ga za najveličastnejši dogodek meščanov Jaffe in obalnega prebivalstva juga (Ramleh, Lydda in Gaza). Izobraženci iz Jaffe se rubinskega mavsima spominjajo kot osrednjega dogodka leta, ki prekaša praznovanje ramadana, kot nekakšen božič in velika noč v enem (cf. Haikal, Abul-Jbein in Sharabi).¹¹ Četudi je bil Ruben, najstarejši Jakobov sin, izraelski lik, sta njegovo prizorišče in slavje postala islamski sveti kraj, ki so ga častili, včasih pa mu tudi kljubovali, tako muslimani, kristjani kot judje. Čez čas sta se prizorišče Rubina in reka precej preoblikovala. Zaradi rodovitnosti zemlje v okolici Nahr Rubina so arheologi prepričani, da je

bilo tam nekoč svetišče Kanaancev, v katerem so častili Baala in izvajali obrede rodovitnosti. Najstarejša pisna zgodovina tega kraja sega v obdobje Mamelukov in Ajubidov, ko so sultan Salah Eddin in njegovi nasledniki obudili krajevna slavja kot prijem, kako postrojiti obalno prebivalstvo (Nebi Ayyub, Nebi Rubin) in gorske kmete (Nebi Musa) proti ponovnemu nastopu križarskih pohodov evropskih romarjev. A šele Otomani so ta verska čaščenja pretvorili v ustaljena posvetna pomladna, poletna in jesenska praznovanja. V obdobju t. i. britanskega mandata za Palestino¹² pa so se praznovanja Nebija Musa vrnila v svojo skupnostno in nacionalistično obliko kot antibritanski in antisioniistični dogodek. V manjši meri je festival Rubin zajelo tudi nacionalistično gibanje v času Upora 1936–1939. Eden od napევov, ki ga je mogoče slišati med *zaffet al-thob*, se sklicuje na Jaffo kot na »mesto miru ... mesto levov ... ki sovražniku s prislono pištolo ne dovoli spati«.¹³ ●

SALIM TAMARI je eden vodilnih palestinskih sociologov, zaslužni profesor palestinske univerze Birzeit, član Inštituta za palestinske študije in profesor na Centru sodobnih arabskih študij na ameriški univerzi Georgetown.

1 www.palestineremembered.com/index.html. Dostop: 17. november 2023.
2 Ali Habibu-llah, »Nabi Rubin: A Mawsim and its Transformations«. *Mitras*, 10. september 2021.
3 Pričevanje Sha'bana al Badawija iz Jaffe, 2006. Apud Habibu-llah.
4 Khairy Abul Jabein, *Qissat Hayati fi Falateen wal Kuwait*, Kuwait, 2002, 5. poglavje. Glej: www.abuljebain.com. Dostop: 4. november 2000.
5 Khairy Abul Jabein, *Ibid*.
6 *Ibid*.
7 www.palestineremembered.com/index.html. Dostop: 17. november 2023. Za izbor teh pričevanj glej: Ali Habiballah.
8 Glej pričevanje Fatmeh al Kayyali iz Ramleha v Habibullah, *ibid*.
9 Elias Rantisi, »Al-Nabi Rubeen« v Yafa Itr Madinah, Imtiaz Diab, ur., *Dar al Fata al Arabi*, Kairo, 1992.
10 Pričevanje Laile Dawoud Jabagi iz Ramleha, posneto v Beit Jali, 13. novembra 2022. Zahvaljujem se Suhi Khamis, ki je za to pričevanje posnela svojo mater.
11 Yusuf Haykal, 2002, *Ayyam al-siba: suwar min al-hayah wasafahat min al-tarik*, Sharabi, Hisham. 2008. *Embers and Ashes: Memoirs of an Arab Intellectual*. Northampton, Mass.: Olive Branch Press; Khayr al-Din Abu al-Jabin 2005, *Kitab hikayat 'an Yafa*, Amman Dar al Shuruq.
12 1920–1948 (Op. prev.)
13 Bawwab, 1354.

»Domovina je prihodnost, za katero nosimo orožje«

Vrnitev v Hajfo kot primer skupnostnega revolucionarnega filma

PETRA METERC

Film *Vrnitev v Hajfo* (1982, Libanon) režiserja Kasema Hawala temelji na istoimenski noveli Gasana Kanafanija, vodilnega pisca palestinske literature upora. Pripoved se umešča v leto 1967, ko so palestinski begunci lahko prvič obiskali nekatere kraje, iz katerih so bili izgnani med nakbo leta 1948. Iz Hajfe je bilo aprila 1948 izgnanih na tisoče Palestincev, med njimi osrednja protagonist, palestinski par Said in Safiya, ki se leta 1967 vrneta, da bi si ogledala nekdanji dom v upanju, da bi izvedela, kaj se je zgodilo s sinom Khalidom, ki sta ga tistega aprilskega jutra pustila doma, ne da bi vedela, da se nihče od njiju ne bo mogel vrniti ponj. V hiši zdaj živi judinja Miriam, otroka pa sta posvojila skupaj z možem in mu nadela hebrejsko ime – Dov. Ta je danes vojak v izraelski vojski. Tako novela kot film si prek tragike srečanja zastavljata vse prej kot preprosta vprašanja: Kdo sta prava mati in oče? Kaj je pravzaprav domovina in komu pripada ter kaj bi za pregnane zares pomenilo vrniti se v Hajfo, s tem pa, kaj bi za Palestince širše pomenila vrnitev tja, od koder so bili pregnani?

Za snemanje množičnega eksodusa iz Hajfe so potrebovali približno 4000 moških, žensk in otrok. Kostume so priskrbeli palestinski begunci iz taborišč.

Vrnitev v Hajfo umeščamo v filmsko produkcijo palestinske revolucije, ki je nastajala v okviru Palestinske osvobodilne organizacije (PLO) in drugih sorodnih gibanj. Palestinski boj, od omenjenih gibanj razumljen kot »ljudska vojna«, se je zgledoval po vzorih ljudskih revolucij drugod po svetu; v Vietnamu, na Kubi, v Angoli, Mozambiku in drugod. Tudi film je bil razumljen kot revolucionarno sredstvo in je bil kot tak nepogrešljiv del revolucije. Palestinska delegacija na okrogli mizi afriško-azijske filmske konference leta 1973 v okviru filmskega festivala v Taškentu poudari:

»Ljudska vojna je tista, ki je revolucionarnemu palestinskemu filmu dala njegove značilnosti in način delovanja ... Lahko orožje je glavno orožje v ljudski vojni in prav tako je lahka 16-milimetrska kamera najprimernejše orožje za ljudsko kinematografijo. Uspeh filma se meri po enakih merilih, kot se meri uspeh vojaške operacije. Oba si prizadevata uresničiti politični cilj ... Želja po boju je najpomembnejši element v ljudski vojni, zato je tudi najpomembnejša sestavina filmskega prizadevanja ... Revolucionarni film je namenjen taktičnim ciljem revolucije in tudi njenim strateškim ciljem. Zato mora militantni film postati osnovno blago za množice, tako kot hlebec kruha.« (Gertz in Khleifi 2008, str. 23)

V obdobju sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja je bilo v okviru revolucionarnega gibanja posnetih več kot šestdeset palestinskih dokumentarnih filmov. Edini igrani film, posnet v tem času, *Vrnitev v Hajfo*, zasleduje programsko formulo filma kot sredstva za dokumentiranje palestinskega boja in kot sredstva za vzpostavitev nove podobe Palestincev – kot upornih in borbenih in ne zgolj kot beguncev in žrtev, a obenem film zaradi obsežne pro-

dukcije, ki je preseгла za filmsko ustvarjanje nezavidljive pogoje, in zaradi izrazito umeščne filmske govornice tudi izstopa iz filmske produkcije obdobja.

Režiser Kassem Hawal je po rodu Irčan, ki je zaradi političnega preganjanja v sedemdesetih prebегnil iz Iraka in več kot desetletje delal za filmsko enoto PLO z vizijo prot imperialističnega in razrednega boja za osvoboditev celotne regije. Kassem Hawal je poleg snemanja dokumentarcev večkrat poskušal posneti igrani film. Sprva njegovi predlogi niso bili uspešni, vendar mu je leta 1981 uspelo pridobiti finančna sredstva in zeleno luč za adaptacijo Kanafanijeve novele. Film *Vrnitev v Hajfo* je bil prvi in zadnji igrani celovečerni film, posnet pod okriljem PLO v Libanonu, saj so že leta 1982 izraelske sile PLO pregnale iz Libanona.

Hawal se je kljub omejenim sredstvom namenil posneti film, ki ga to ne bo omejevalo. Film je z veliko skupnostjo prostovoljcev nastal v osrčju palestinske libanonske skupnosti, ki je pomoč pri filmu videla kot doprinos k palestinskemu osvobodilnemu boju.

Film ne poenostavlja zgodovine, temveč je z njo v neposrednem dialogu.

Vrnitev v Hajfo namreč vključuje raznolike prizore, nekatere med njimi na nivoju studijske produkcije tistega časa. Film prikazuje tako Poljsko v štiridesetih letih prejšnjega stoletja kot Hajfo med vojno leta 1948 pa Ramalo v poznih šestdesetih letih in celo vadbeni tabor borcev v Jordaniji. Hawal je med drugim z epskim prizorom, posnetim v pristanišču v Tripoliju, pustvaril palestinski eksodus iz Hajfe aprila 1948, s čimer je *Vrnitev v Hajfo* postal prvi film, ki je upodobil izkušnjo nakbe. Omenjeni prizor je vključeval na tisoče statistov, na desetine čolnov in celo posnetke dogajanja iz zraka. Hawal je šest mesecev pisal scenarij in načrtoval produkcijo. S pomočjo uradov PLO v severnem Libanonu je med prebivalci Tripolija, begunskih taborišč Nahr al-Barid in Badawi ter vasi Ihdin in Zgharta pridobil več tisoč prostovoljcev. Člani PLO so namreč hodili od vrat do vrat, ljudem pojasnjevali pomen projekta in zbirali prostovoljce. Hanan al-Hajj, libanonska gledališka igralka, ki igra glavno žensko vlogo Safiyah, je vodila

sestanke z ženskami v begunskih taboriščih. Hawal je nekoč po petkovi molitvi nagovoril celo zbrane v eni od lokalnih mošej. Za snemanje množičnega eksodusa iz Hajfe so potrebovali približno 4000 moških, žensk in otrok. Kostume so priskrbeli palestinski begunci iz taborišč. Libanonski ribiči so posodili svoje čolne, Združenje ribičev iz Tripolija pa jim je zagotovilo helikopter za snemanje.

Če se Kanafanijeva novela osredotoča predvsem na leto 1967 in na vrnitev protagonistov v Hajfo, je Hawalov film s podobami, ki gledalcu Saidove in Safiyine spomine naredijo otipljive, občutneje oživil preteklost in obenem kontekstualiziral zgodovino za gledalce onkraj Palestine. Med drugim vključuje celo posnetke fašističnih zborovanj, racije Mariaminega doma na Poljskem in umora njenega otroka s strani nacistov, pa tudi umora judovskega priseljenca v Palestini, ki dvomi o motivih tistih, ki so organizirali prihod judovskih beguncev iz Evrope v Palestino. Poseben poudarek, ki ga Hawal nameni preganjanju Judov v Evropi, kaže na to, kako zelo pomembno je bilo, da film ne poenostavlja zgodovine, temveč je z njo v neposrednem dialogu.

Podobno Hawal v filmu zavestno uporablja menjave perspektive, s čimer na ravni filmske govornice prevprašuje odnos med okupatorjem in okupiranimi, med kolonizatorjem in koloniziranimi in tega, skozi čigave oči vidimo zgodovino in kdo je tisti, ki nam

o njej pripoveduje. Ko se Said in Safiya vozita v Hajfo, da bi si, ker so v tistem obdobju izraelske oblasti to dovolile, ogledala nekdanji dom, Said ženo vpraša, ali verjame, da zares vidi svojo zemljo, in ji sam ponudi odgovor: »Oni ti jo kažejo. Da bi jo zares videla, bi morala biti svobodna.« Film *Vrnitev v Hajfo* tako kot drugi filmi obdobja torej nase prevzema vlogo vzpostavljanja novega pogleda na palestinsko izkušnjo in osvoboditev. Filmska pripoved postane osvobojanje palestinskega pogleda. Pogled, ki ga je zameglila preteklost, v katero sta pogreznjena Said in Safiya in v katero se Hawal režiser-sko neprestano vrača, mora biti osvobojen. Osvobojen pogled na preteklost film prikaže kot osnovni predpogoj za pogled naprej.

Film je z veliko skupnostjo prostovoljcev nastal v osrčju palestinske libanonske skupnosti, ki je pomoč pri filmu videla kot doprinos k palestinskemu osvobodilnemu boju.

Sprememba pogleda je tista, ki filmsko pripoved tudi jasno uokvirja. Na začetku filma namreč sin Saida in Safiye prvič izrazi željo, da bi se pridružil palestinskim gverilskim borcem, fedajinom, vendar mu oče tega ne dovoli. Ko starša v Hajfi spoznata, kaj se je zgodilo z njunim sinom, in ko uvidita, da je prevzel izraelsko identiteto, se vrneta v Ramalo, njun mlajši sin pa se nazadnje vseeno pridruži fedajinom in za to prejme očetov blagoslov. Premislek o preteklosti spodbudi dejanja, ki gledajo v prihodnost. Oziroma kot pove Said: »Motili smo se, ko smo mislili, da je domovina preteklost in spomini. Domovina je prihodnost, za katero nosimo orožje.« (Gertz in Khleifi 2008, str. 69) ●

VIRI
Film *Vrnitev v Hajfo* Kasema Hawala, 1982.
Palestinian Cinema: Landscape, Trauma, and Memory Nurith Gertz in Georgea Khleifja, 2008
Palestinian Cinema in the Days of Revolution Nadie Yaqub, 2018.

Pismo iz Gaze

GASAN KANAFANI | IZ ANGLEŠČINE PREVEDLA KRISTINA BOŽIČ

Dragi Mustafa,

zdaj sem prejel tvoje pismo, v katerem pišeš, da si opravil vse potrebno, da lahko pridem k tebi v Sacramento. Prejel sem tudi obvestilo, da so me sprejeli na oddelek za gradbeništvo kalifornijske univerze. Zahvaliti se ti moram za vse, prijatelj. In zdelo se ti bo čudno, ko ti povem novico – a ne dvomi, v meni ni nobene oklevanja; v resnici sem prepričan, da moj pogled ni bil še nikoli tako jasen, kot je zdaj. Ne, prijatelj moj, premislil sem mi. Ne bom ti sledil v »deželo, ki je zelena, kjer so voda in očarljivi obrazi«, kot si zapisal. Ne, ostal bom tu in nikoli ne bom odšel.

Zares mi je hudo, da najini življenji ne bosta šli naprej v isti smeri, Mustafa. Skoraj te lahko slišim, kako me opominjaš na najino zaobljubo, da bova nadaljevala skupaj, in kako sva nekoč kričala: »Bogata bova!« A ne morem nič, prijatelj. Da, še vedno se spomnim, kako sem stal na hodniku kairskega letališča, stiskal tvojo roko in strmел v ponorelo turbino. V tistem trenutku se je vse vrtele v času ob hrumečem motorju, in ti si stal pred mano, tvoj okrogel obraz tih.

Tvoj obraz je bil še vedno tak, kot je bil takrat, ko si še odraščal v četrti Shajija v mestu Gaza, z izjemo rahlih gubic. Skupaj sva odrasla, drug drugega sva popolnoma razumela in obljubila sva si, da bova šla skupaj do konca. Ampak ...

»Še četrtr ure je do odhoda letala. Ne bolšči tako v prazen prostor. Poslušaj me! Naslednje leto greš v Kuvajt in dovolj boš lahko prihranil od plače, da boš odšel iz Gaze in se preselil v Kalifornijo. Začela sva skupaj in morava nadaljevati ...«

V tistem trenutku sem strmел v tvoje hitro se premikajoče ustnice. Vedno si tako govoril, brez vejic ali pik. A megleno se mi je zazdelo, da nisi popolnoma srečen, da boš odletel. Nisi mogel naštetih treh dobrih razlogov, zakaj greš. Tudi mene je zvijalo, vendar je bila najbolj jasna misel: zakaj ne zapustiva te Gaze in pobegniva? Zakaj ne? A tvoj položaj se je izboljšal. Ministrstvo za izobraževanje v Kuvajtu ti je ponudilo pogodbo o zaposlitvi, meni pa ne. V globel nesreče, v kateri sem bil, si mi pošiljal majhne vsote denarja. Želel si, da jih imam za posojila, saj si se bal, da se mi bo zdelo, da me ne jemlješ več resno. Do obisti si poznal položaj moje družine; vedel si, da je moja borna plača v šolah Unrwe premalo, da bi lahko z njo preskrbel mamo, bratovo vdovo in njene štiri otroke.

»Pozorno me poslušaj. Piši mi vsak dan ... vsako uro ... vsako minuto! Letalo je tik pred odhodom. Zbogom! Ali raje, do naslednjici!«

Tvoje hladne ustnice so se obdrgnile ob moje lice, svoj obraz si obrnil stran od mene proti letalu, in ko si me ponovno pogledal, sem lahko videl tvoje solze.

Kasneje mi je ministrstvo za izobraževanje v Kuvajtu ponudilo pogodbo o zaposlitvi. Nobene potrebe ni, da ti spet nadrobno opisujem svoje življenje tam. Vedno sem ti pisal o vsem. Moje življenje tam je bilo lepljivo in izpraznjeno, kot da bi bil majhna ostriga, izgubljena v zatiralski osamljenosti, ki se počasi bori s prihodnostjo, ki je temna kot začetek noči, ujeta v gnilo rutino, v izpljunjen boj s časom. Vse je bilo vroče in lepljivo. Moje življenje je bilo spolzko, vsakomesečno kopnenje po koncu meseca.

Sredi tistega leta so Judje bombardirali osrednji del Sabhe in napadli Gazo, najino Gazo, z bombami in metalci ognja. Morda je to nekoliko spremenilo moje navade, a ničesar ni bilo, na kar bi bil posebej pozoren; moj namen je bil oditi, pustiti Gazo za seboj in oditi v Kalifornijo, kjer bom živel zase,

zgolj zase, ki sem tako dolgo trpel. Sovražil sem Gazo in njene ljudi. Vse v pohabljenem mestu me je spominjalo na neuspele slike, ki jih je v svinah naslikal bolnik. Da, pošiljal bom borne zneske denarja mami, bratovi vdovi in njenim otrokom, da bodo lažje živeli, a v zeleni Kaliforniji se bom osvobodil tudi te zadnje vezi, daleč stran od smradu po porazu, ki že sedem let polni moje nosnice. Sočutje, ki me je vezalo na bratove otroke, na njihovo in na mojo mamo, ne bo nikoli dovolj, da bi upravičilo mojo tragedijo, če bi se odločil za tak skok naravnost na glavo. Ne sme me potopiti še globlje, kot me je že. Pobegniti moram!

Ta občutja poznaš, Mustafa, ker si jih občutil. Kaj je ta nedoločljiva vez, ki jo imamo do Gaze in ki ubije naše navdušenje za pobeg? Zakaj nismo tega analizirali tako, da bi dobili jasno sporočilo? Zakaj nismo pustili tega poraza s spremljajočimi ranami za seboj in se premaknili naprej proti svetlejši prihodnosti, ki bi nam dala globljo uteho? Zakaj? Nikoli nisva točno vedela.

Ko sem šel junija na počitnice in sem zbral vse stvari, hrepeneč po sladkem odhodu, po začetku v smeri vseh tistih malih stvari, ki dajo življenju prijeten, svetel smisel, sem prišel v Gazo, ki je bila natančno takšna, kot sem jo poznal, zaprta kot navznoter obrnjen obod zarjavele polžje hiške, ki so jo valovi vrgli na lepljivo, peščeno plažo zraven klavnice. Ta Gaza je bolj migotajoča kot glava človeka, ki spi, ujet v strašljivo nočno moro, z ozkimi ulicami in navzven izobčenimi balkoni ... Ta Gaza! A kaj so nepomembni razlogi, ki vlečejo človeka k družini, k hiši, k spominom, kot potoček privlači majhno čredo sneženih koz? Ne vem. Vse, kar vem, je, da sem šel tisto jutro v našo hišo do mame. Ko sem prišel, me je tam pozdravila žena pokojnega brata in me med solzami vprašala, ali bi bil pripravljen narediti to, kar si želi njena ranjena hčerka Nadia v bolnici v Gazi, in bi jo zvečer tam obiskal. Se spomniš Nadije, lepe trinajstletne hčerke mojega brata?

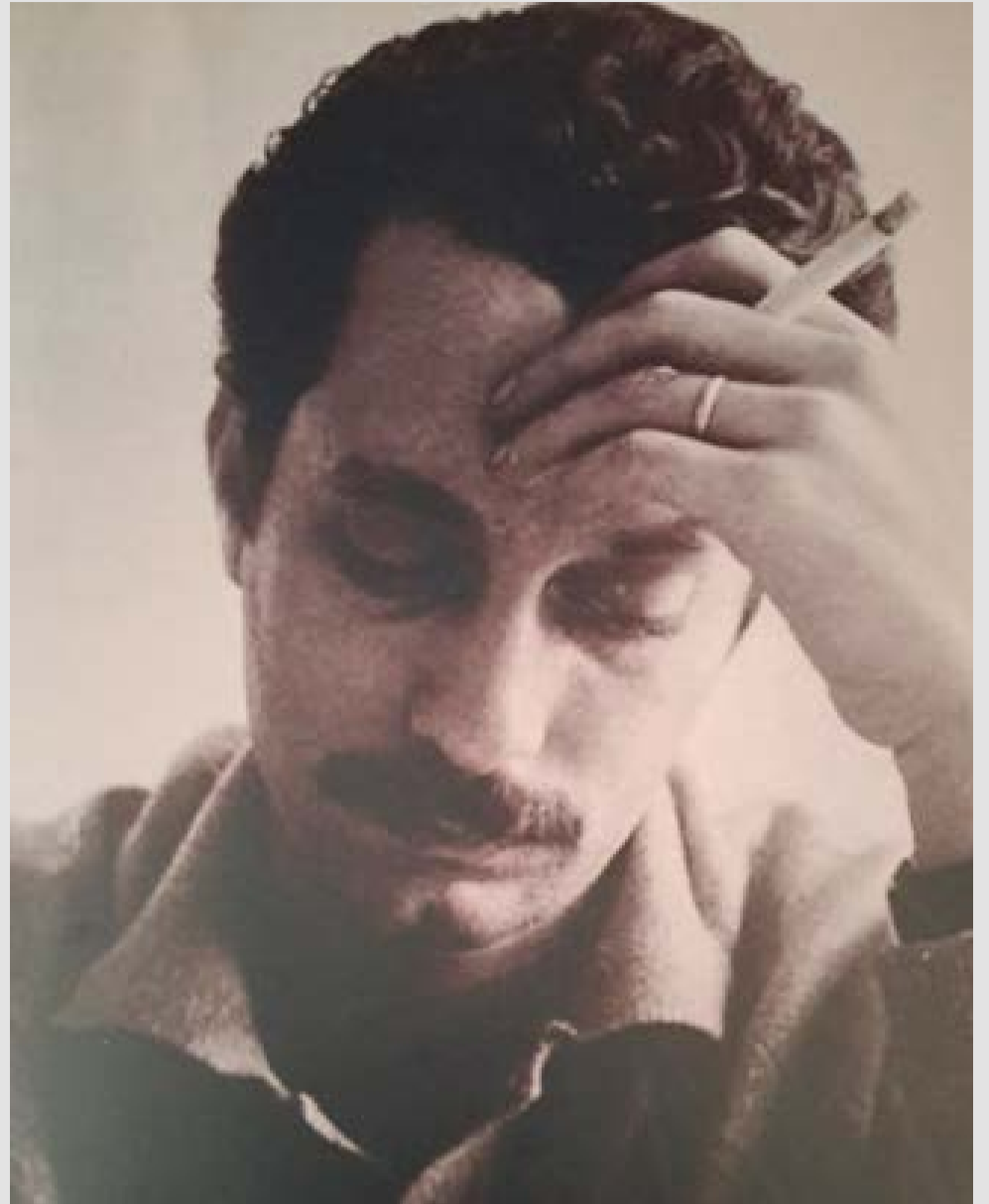
Tistega večera sem kupil pol kile jabolk in se odpravil v bolnico na obisk k Nadiji. Vedel sem, da sta mi mama in snaha nekaj zamolčali, nekaj, česar njuna jezika nista mogla ubesediti, nekaj čudnega, česar nisem znal določiti. Nadijo sem imel rad iz navade, iz iste navade, zaradi katere sem imel rad vso generacijo, ki je odraščala ob toliko porazih in razselitvah, da se ji je veselo življenje zdelo napaka v družbi.

Kaj se je zgodilo v tistem trenutku? Ne vem. V belo sobo sem vstopil zelo miren. Na bolnih otrocih je nekakšna svetniškost, in še toliko bolj, če je otrok bolan zaradi krutih, bolečih ran. Nadia je ležala na svoji postelji, njen hrbet je bil podprt z veliko blazino, preko katere so se razprostirali njeni lasje kot gosto krzno. V njenih široko odprtih očeh je bila globoka tišina in solza se je vseskozi svetila v globini njenih črnih zenic. Njen obraz je bil umirjen in nepremičen, a hkrati zgovoren, kot bi lahko bil obraz mučenega preroka. Nadia je bila še vedno otrok, a zdela se je več kot otrok, mnogo več, in starejša kot otrok, mnogo starejša.

»Nadia!«

Ne vem, ali sem bil jaz tisti, ki je to rekel, ali je bil kdo za menoj. A svoj pogled je dvignila k meni in čutil sem, kako se pod njim topim kot kocka sladkorja, ki pade v vročo skodelico čaja.

Skupaj z nežnim nasmehom sem zaslišal njen glas: »Stric! Si se ravnokar vrnil iz Kuvajta?«

Njen glas se je zlomil v njenem grlu in dvignila se je s pomočjo rok in iztegnila svoj vrat proti meni. Potrepljal sem jo po hrbtu in se usedel poleg nje.

»Nadia! Prinesel sem ti darila iz Kuvajta, veliko daril. Počakal bom, da boš lahko zapustila to posteljo, ponovno zdrava in ozdravljena, in ko boš prišla k meni, ti jih bom dal. Kupil sem ti tudi rdeče hlače, za katere si mi pisala in me zanje prosila. Da, kupil sem jih.«

Lagal sem zaradi napetosti trenutka, a ko sem izrekel te besede, se mi je zazdelo, da prvič govorim resnico. Nadia je zatrepetala, kot bi jo stresel električni tok, in sklonila glavo v grozljivi tišini. Začutil sem, kako njene solze močijo hrbtno stran moje dlani.

»Reci kaj, Nadia! Si ne želiš rdečih hlač?«

Dvignila je pogled k meni in zazdelo se mi je, da bo spregovorila, a nato se je ustavila, zaškrtnila z zobmi in ponovno sem zaslišal njen glas, a od daleč stran.

»Stric!«

Iztegnila je roko, dvignila belo rjuho s prsti in pokazala proti svoji nogi, ki je bila amputirana od vrha stegna.

Prijatelj moj ... Nikoli ne bom pozabil Nadijine noge, amputirane od vrha stegna. Ne! Niti ne bom pozabil žalosti, ki je izoblikovala njen obraz in se za vedno zlila v njegove poteze. Tistega dne sem šel ven iz bolnice v Gazi, moja dlan je bila v tistem preziru stisnjena okoli dveh funtov, ki sem ju prinesel s seboj, da bi ju dal Nadiji. Žgoče sonce je napolnilo ulice z barvo krvi. In Gaza je bila popolnoma nova, Mustafa! Midva je nisva nikoli videla take. Kamenje, zloženo v kup na začetku četrti Shajija, kjer sva živela, je imelo pomen in zdelo se je, da je bilo postavljeno tja prav zato, da pojasni. Gaza, kjer sva živela in z njenimi dobrimi ljudmi preživela sedem let porazov, je bila nekaj novega. Zazdela se mi je, da je začetek. Ne vem, zakaj, sem pomislil, da je šele začetek. Predstavljal sem si, da je glavna cesta, po kateri sem se vračal domov, šele začetek dolge, dolge ceste, ki vodi do Safada. Vse v tej Gazi je utripalo v žalosti, a ta ni bila omejena na jok. Šlo je za izziv: še več kot to, šlo

je za nekaj takega kot za ponovno prisvojitve amputirane noge!

Šel sem po ulicah Gaze, po ulicah, polnih slepečega sonca. Povedali so mi, da je Nadia izgubila nogo, ker se je vrgla na svoje male bratca in sestrici, da bi jih zaščitila pred bombami in ognjem, ki so svoje kremplje zasadili v hišo. Nadia bi se lahko rešila, lahko bi stekla stran, rešila svojo nogo. A ni.

Zakaj?

Ne, prijatelj, ne bom prišel v Sacramento, in ničesar ne obžalujem. Ne, niti ne bom zaključil, kar sva začela skupaj v otroštvu. Ta čudni občutek, ki te je obdal, ko si odšel iz Gaze, ta mali občutek mora zrasti v velikansko globel v tebi. Mora se širiti in moraš jo poiskati, da se boš našel med grdimi ruševinami poraza.

Ne bom prišel do tebe. Ampak ti, vrni se k nam! Pridi nazaj, da se boš učil od Nadijine noge, amputirane od vrha stegna, kaj je življenje in koliko je vreden obstoj.

Vrni se, prijatelj moj! Vsi te čakamo. ●

GASAN KANAFANI (1936) je bil politični aktivist in vodilni pisatelj takratnega časa. Sodeloval je pri ustanovitvi Ljudske fronte za osvoboditev Palestine. Ubit je bil v atentatu v Bejrutu leta 1972.

PISMO IZ GAZE je bilo v arabski napísano leta 1956, v angleškem prevodu Hazema Jamjouma objavljeno v knjigi *The 1936–39 Revolt in Palestine, ki je izšla pri Tricontinental Society of London leta 1980.*